

DĂȚINĂ

Serie nouă, anul 3, nr. 26, mai 2016

www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
al Consiliului Județean Constanța

Cuprins

03 Editorial - File adunate din albumele familiei	15 Amnezia digitală și jocurile matematice	27 145 de ani de la nașterea unui geniu român – Nicolae Iorga
04 Pe urmele lui Horia Roman	18 Povestea vorbelor - Laie, bucălaie	31 Grigore Sălceanu, un nume în cultura Dobrogei
07 Relațiile dintre români și musulmani, în Dobrogea, în lumina unui chestionar*	20 Muzica trăiește în sat	32 „Mici dezvoltări” din istoria artei fotografice V
10 Mai mult decât o nostalgie de mai, o aducere aminte a celor care nu mai sunt	22 În mai fetele au bujori!	36 Copiii de la Pantelimon
13 Valurile de apărare dintre Constanța și Cernavodă	24 Expoziția REIMAGINAR – Ioana Călinescu	

Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: Prof. DOINA VOIVOZEANU, **DIRECTOR ADJUNCT:** SILVIA ȚIGMEANU
REDACTOR ȘEF: conf.univ. dr. AURELIA LĂPUȘAN, **REDACTORI:** ADINA BOCAI, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:
dr. LAVINIA DUMITRAȘCU, dr. SORIN COLESNIUC, dr. CRISTINA LAZĂR, dr. IOAN ADAM

DIRECTOR ECONOMIC: Alina ONEL
Tehnoredactor: Gabriel VOICU
Corectură: Daniela COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex. Lăpușeanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com

Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța	
Bd. Tomis nr. 110	Bd. I.C. Bratianu nr. 68
Tel./Fax: 0241 61 92 93	Tel: 0241 61 88 42
E-mail:office@scoalaarte.ro	E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

File adunate din albume de familie

■ Aurelia LĂPUȘAN

Cu siguranță, la Constanța, tinerii, și cei mai puțin tineri, cunosc personalitatea culturală și politică a lui I.N. Roman fie și numai din faptul că Biblioteca județeană, instituție de referință a provinciei, îi poartă onorabil numele, dar și o școală, o stradă, o statuie; opera i-a fost în parte reeditată cu sprijinul Arhivelor județene, unde i se păstrează și o valoroasă colecție de fotografii, acte, documente diverse; printr-o teză de doctorat s-au finalizat cercetările monografice ale operei sale publicistice. Evident că nu este tot, din contra, s-ar cuveni să se readucă în grija autorităților locale și mormântul lui din Cimitirul Central și o posibilă casă memorială care să adăpostească la un loc risipitele piese din inventarul Muzeului de Istorie și Arheologie, bibliotecă, Arhive, colecții particulare.

Despre fiul său, Horia Roman, născut la Constanța, se știe, însă, prea puțin. Și-a lăsat opera de tinerețe în țară, risipită generos în colecții de ziare, dar opera lui de maturitate s-a înscris orgolios naționalist în cultura europeană.

*Într-un interviu din anul 1993, sub titlul „Naționalist sau patriot”, Iosif Constantin Drăgan declara: „Atunci când numele românesc nu era prezent în străinătate, am luat inițiative, ca de exemplu, crearea Asociației Române pentru Unitatea Europei, în anul 1949, apoi am început să public Buletinul european, în martie 1950, care este publicația cea mai veche în materie de europenism. Am publicat-o de atunci fără întrerupere. Bulletin Europeen se ocupă de problemele generale ale întregii Europe, deși este o emanație a Mișcării Române Europene. Pentru ca România să fie mereu prezentă în mintea cititorilor, am publicat articole privind diverse aspecte ale vieții românești, „proiectate” pe plan continental. Acestea erau scrise de **Horia Roman** (s.n.) singurul român la ziarele de odinioară Dimineața și Adevărul - care a devenit atașat de presă la Roma, iar după ieșirea Italiei și apoi a României din război a fost închis în lagăr, împreună cu toți ceilalți diplomați, transferați de la Giardini-Catania la Bellagio, pe malul lacului Como”.*

Iosif Constantin Drăgan crease o agenție de presă și radio numită Europa S.R.L., care începea să editeze, la 15 martie 1950, publicația în limba franceză Bulletin Europeen, tribună liberă a europenismului, cu apariție lunară, ale cărei pagini au propagat neconținut, până astăzi, ideea unei Europe unite, care includea și țările din Europa centrală și de Est. Distribuită gratuit, în diferite țări europene, într-un tiraj de câteva mii de exemplare (până la 15.000 de exemplare pe lună), astăzi bibliotecii, instituții și centre culturale păstrează la dispoziția specialiștilor interesați memoria lungului proces al europenizării bătrânului continent. Printre autorii articolelor apărute în Bulletin europeen, în cele aproape șase decenii de activitate neîntreruptă a acestui periodic al Fundației Europene Drăgan, se numără: Konrad Adenauer, Giulio Andreotti, Valéry Giscard d’Estaing, Mircea Eliade, Helmut Kohl, Antonio Martino, Federico Mayor, Franco Modigliani, Eugenio Montale, Robert Schumann, Helmut Schmidt ș.a. Ediției în limba franceză i s-a adăugat, din anul 1987, și cea în limba italiană.

Horia Roman a fost mulți ani redactorul - șef al publicației Bulletin Europeen - Tribune libre de l’Europeisme. În această calitate, desfășoară o activitate jurnalistică intensă, întreține legături strânse cu românii din exil din Franța, Germania, Italia și Spania. În 1968, publică „Cenușa visărilor noastre”, subtitrată „Amintirile unui ziarist profesionist.”

Fiecare din temele dezbătute în revistă în decursul celor două decenii de activitate în care a activat sunt străbătute de un strigăt de disperare față de țară, față de sovietizarea ei, față de atrocitățile făcute intelectualității române.

Opera jurnalistică a lui Horia Roman, de-acasă și din exil, merită strânsă și cunoscută de tinerii acestei țări.

În revista „Datina” adunăm cu prețiozitate date, mărturii, corespondență pentru o viitoare monografie dedicată publicistului Horia Roman. În paginile următoare, cu sprijinul amabil al membrilor familiei, aducem în premieră absolută date și scrisori din arhiva familiei.

Pe urmele familiei Roman

■ dr.Laura BASSO

Așa cum am mai scris în această publicație, m-am născut la Sacile, în nord estul Italiei, provincia Pordenone, regiunea Friuli-Venezia Giulia. Sunt licențiată în Psihologie Clinică, lucrez în domeniul sănătății și am 53 de ani. Sunt verișoară de gradul doi cu Cecilia Roman - nepoata cunoscutului I.N.Roman și fiica lui Horia Roman.

Bunica mea, Foschiatti Maria Teresa, poreclită Miuzza (Miuța), era sora mamei Ceciliei Roman (Foschiatti Lucrezia, poreclită Tessa).

Tatăl meu, Claudio Basso, este văr primar cu Cecilia Roman. Împreună cu frații mei, Donatella și Paolo, petreceam aproape toate vacanțele la Roma, în casa lui Horia Roman. Ascultam întotdeauna cu interes povestirile mătușii Tessa și ale unchiului *Bebe* (căci așa-l numeam noi pe Horia Roman).

În casa Roman se vorbea românește. Dialogul lor nu mi se părea străin, și chiar dacă nu înțelegeam cuvintele, reușeam să le deslușesc sensul ...

Bunica mea Miuța s-a născut în București, în 1911. Străbunicii emigraseră în România, asemenea miilor de italieni care au trăit și au muncit aici pe la jumătatea secolului trecut.

Așa cum am promis în articolul precedent, am purces la continuarea căutărilor mele legate de viața lui Horia Roman, fiul lui I.N.Roman. M-a ajutat mult buna mea prietenă Emilia Cosma, o excelentă traducătoare și o jurnalistă cu o carieră de succes la o

Afișul unui congres dedicat în Italia lui INRoman

agenție națională de știri.

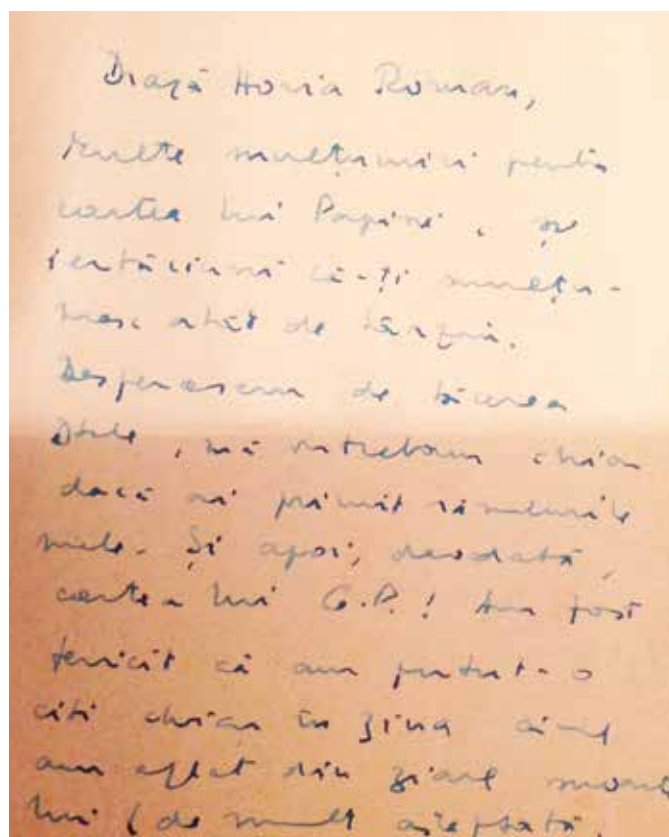
În certificatul de naștere eliberat de Primăria municipiului Constanța, pe care l-am găsit în casa mătușii mele Cecilia, scrie că Horia Roman s-a născut la 9 decembrie 1910, ora 12, în casa părinților săi din str. Carol 121, că a fost declarat cu numele Ion Radu Horia, fiul lui Ioan N. Roman, de 45 de ani, de profesie avocat, și al Ceciliei, fără ocupație, de 38 de ani. A fost cel mai mic copil al familiei Roman și singurul băiat. Horia Roman a făcut primii ani de școală în Constanța, la „Mircea”, apoi la Liceul „Sf. Sava” din București, avându-l coleg printre alții pe Eugen Ionescu, după cum arată o fotografie de grup. A absolvit Facultatea de Drept din București, deși nu a profesat niciodată. A lucrat în redacția ziarelor *Adevărul* (unde tatăl său fusese prim-redactor) și *Dimineața*, a scris pentru revistele *Stânga* și *Cuvântul liber*, la care a fost secretar general de redacție (1932-1936), pentru ca, mai apoi, timp de 5 ani (1937-1942), să fie angajat la ziarul *Timpu*, sub direcția lui Grigore Gafencu. În paralel, Horia Roman are frecvente colaborări și în diverse publicații dobrogene: *Dacia*, *Dobrogea Jună*, *Revista dobrogeană*. În 1942 este trimis corespondent al Agenției naționale de știri RADOR la Roma, iar legația României îl acreditează ca atașat de presă pe lângă Sfântul Scaun. În 1946, se stabilește definitiv în Italia. Casa Roman din Via

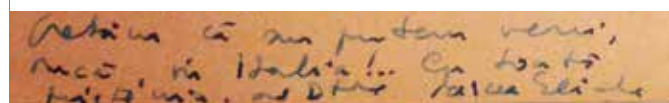
Horia Roman, la anii tinereții

Horia Roman-poet

Scrisoare de la Mircea Eliade

Santa Aurelia din Roma, unde a locuit în ultimii săi ani de viață, întreținea o atmosferă românească. În acest spațiu de intimitate culturală veneau deseori Picasso, Fellini, Andre Malreaux, Eugenio Montale, Eugen Ionesco, Mircea Eliade. Aceste date, și multe altele, le-am găsit în numeroasele articole semnate de dna Aurelia Lăpușan în diferite publicații și volume colective.

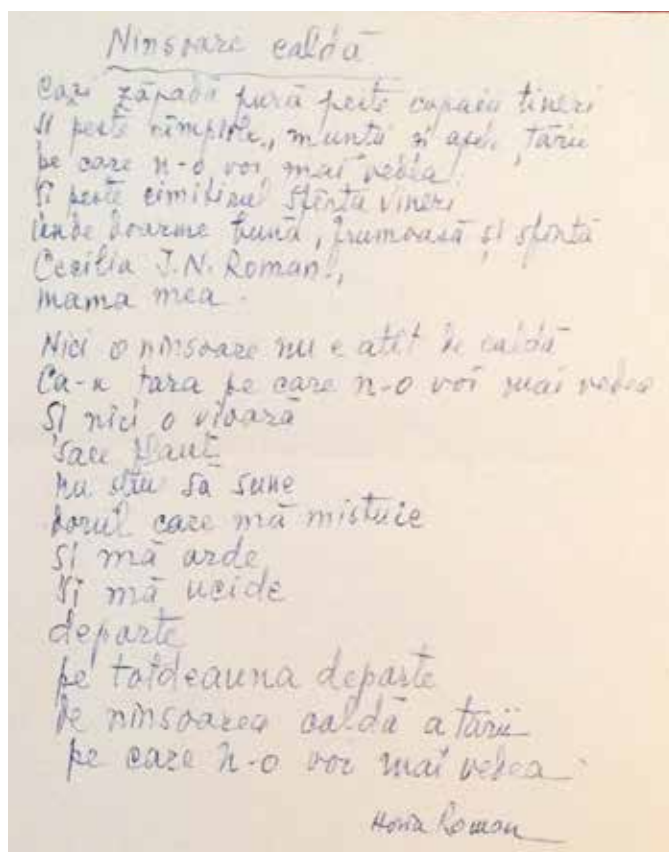
Cecilia Roman, fiica lui Horia, m-a ajutat cu prețioasele sale relatări și mă ajută în continuare să pun cap la cap alte fragmente din bogata istorie a acestei familii.

Mă încearcă un sentiment de admirație și recunoștință față de strămoșii mei pentru faptul că au păstrat cu grijă, în niște cufere prăfuite, un număr atât de mare de mărturii despre familia Roman, mărturii care încă așteaptă să fie valorificate, făcute public.

Am găsit între altele mai multe scrisori scrise de mătușa mea

Familia Horia Roman

O splendidă poezie olografă semnată Horia Roman

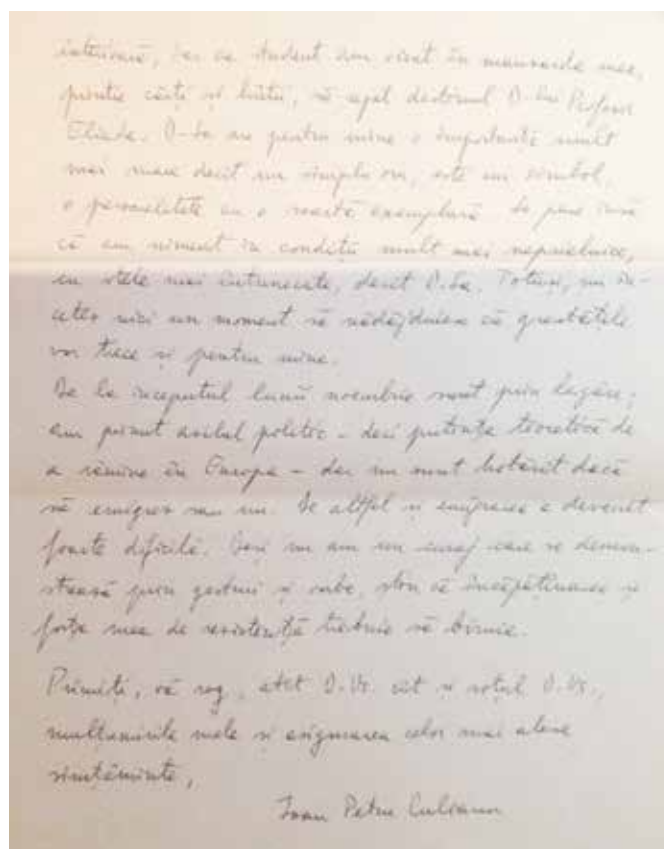
Tessa, soția lui Horia Roman, cumnatelor ei din România.

Cecilia mi-a povestit despre desele întâlniri ce aveau loc în casa ei din Roma, la doi pași de zidurile Cetății Vaticanului, cu intelectuali italieni și români.

Am găsit interesant un articol apărut în ziarul italian „Il Tempo” din 1967, în care autorul, referindu-se la influența pe care Mircea Eliade a avut-o asupra scriitorului italian Cesare Pavese, încheie articolul cu un citat din gândirea lui Horia Roman: „în inima tânără a lui Mircea Eliade tot ceea ce este frumos și generos are rezonanțe profunde.....”

Aș mai vrea să amintesc despre o scrisoare adresată familiei Roman de discipolul lui Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, în 1973, trimisă din lagărul de la Latina, înainte ca acesta să ajungă în SUA...

În articolul precedent scriam că, în februarie anul acesta, am descoperit din întâmplare în Biserica italiană din București o lespede cu numele italienilor din România căzuți pentru patrie în Primul Război Mondial, printre care figura și numele Foschiatti Abramo. Îmi amintesc că m-a trecut un fior gândindu-mă că ar putea fi vorba despre străbunicul meu. Spre marea mea surpriză, am găsit acum în casa tatălui meu un jurnal intitulat „Memorie di

Scrisoare de la Ioan Petru Culianu

militare”, în care străbunicul meu nota o serie de lucruri într-o limbă română corectă și încheagată, ceea ce mă face să cred că el a trăit și a învățat în România, lucrând apoi ca zidar.

Am mai găsit o vedere a soției lui Horia Roman, Tessa, care, la vârsta de 10 ani, îi scria mamei dintr-un colegiu din Udine să-i trimită documentele care atestă faptul că era orfană de război.

De asemenea, am descoperit și certificatul de botez al bunicii mele, Miuzza, fiica lui Abramo Foschiatti, botezată în Biserica Sf. Iosif din București.

Continuând căutărilor mele în casa părintească din Sacile, regiunea Friuli, precum și în casa Ceciliei din Roma, am găsit mai multe fotografii cu Cecilia, cu părinții ei etc.

Am mai descoperit și latura poetică a lui Horia Roman, între altele o scrisoare dedicată mamei sale Cecilia, soția lui I.N.Roman, al cărei mormânt se află în cimitirul Sf. Vineri din București.

Încredințez toate aceste documente spre a fi publicate în premieră, în revista „Datina”, cu convingerea că cititorii acesteia, oameni de cultură ai Dobrogei, vor cunoaște mai multe despre viața și opera unor personalități care au făcut cinste urbei și țării lor.

Va urma

Relațiile dintre români și musulmani, în Dobrogea, în lumina unui chestionar*

■ dr. Lavinia DUMITRAȘCU, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

*Informațiile au fost publicate și în *Un chestionar necunoscut despre relațiile dintre români și musulmani în Dobrogea*, în „Continuitate istorică în spațiu și timp: profesorul Vladimir Osiac la 70 de ani”, Ed. Universitaria, Craiova, 2011, p. 777-780

După cum se știe, izvoarele orale îmbogățesc, completează și aduc elemente noi cercetării realizate în biblioteci și arhive. Pe de altă parte, aduc „povestea”, sufletul, mentalitatea, atât de necesare în realizarea unui tot. Privitor la Dobrogea, amintim că importanțele informații puse la dispoziție de Chestionarele Hașdeu și Densușianu, din Fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, sunt de notorietate. Primul dintre acestea a fost publicat.¹

În cazul de față, pornim de la existența unui chestionar realizat între 1982-1984, în rândul studenților Institutului de Învățământ Superior Constanța, al elevilor Liceului „Mircea cel Bătrân” și Liceului Pedagogic – acum Colegiul Național „Constantin Brătescu”, din același oraș.

Tema chestionarului este *Unele probleme ale istoriei așezărilor din Dobrogea, în lumina informațiilor oferite de locuitorii lor*. Cuprinde trei probleme mari :

- Date referitoare la cel ce oferă informațiile (vârstă, ocupația trecută și prezentă, de când

locuiește în satul respectiv, ce știe despre neamul lui)

- Ce cunoaște despre originea satului (ce populație l-a înființat, de ce naționalitate, când anume?; Din ce regiune a țării și când a venit populația românească?; Ce personalități, întâmplări sau legende din vechimea îndepărtată a satului cunoaște informatorul și din ce sursă?; Ce alte naționalități mai trăiesc în sat? Când și de unde au venit ?

- Ce cunoaște informatorul despre raporturile dintre populația românească și naționalitățile conlocuitoare din localitate (interesează mai mult raporturile cu populația turcă și tătară, în trecut și acum). Se specifică faptul că se vor înregistra eventualele întâmplări sau date semnificative în acest sens.

Recomandarea făcută a fost aceea ca răspunsurile să fie date, în măsura posibilului, în scris de locuitorii în vârstă din sat, să se precizeze de către cei ce oferă informațiile, sursa acestora.

Menționăm faptul că profesorul Gheorghe Dumitrașcu, inițiatorul chestionarului, și-a exprimat pentru prima dată părerea referitor la răspunsurile obținute și a tras unele concluzii.² Vom ajunge la alte concluzii pe parcursul acestui articol.

Chestionarul a adus mai mult de 100 de răspunsuri din 83 de

localități dobrogene. Nu le-am cuprins pe toate în studiu, ci ne-am oprit, aleatoriu, la doar 50. Dintre acestea, doar 38 conțin răspunsuri la a treia problemă pusă de chestionar, iar 12, dintr-un motiv sau altul, nu răspund.³

Amintim doar câteva dintre localitățile asupra cărora ne-am oprit: din Constanța: Săcele (Petlia sau Perecliea), General Scărișoreanu (Inghez), Viișoara (Caciamacul Mare), Chirnogeni (Ghiuvenlia), Ciocârlia (Biul-Biul), Oltina, Seimenii Mari, Albești (Akbaș, Sarighiul), Ovidiu (Siliște); din Tulcea: Cogealac (Domnești), Războieni (Ali-Facâ). Din unele așezări avem mai multe răspunsuri.

Persoanele interviewate sunt de etnie română și musulmană (turci și tătari), au vârste cuprinse între 50 și 90 de ani, majoritatea sunt pensionari din agricultură, zootehnie, apicultură, foști și actuali profesori, învățători, merceologi, un pândar de câmp etc. Informațiile, pe care unii le transmit, olografe, sunt cunoscute de la bunici, străbunici, de la „bătrâni”, așa cum îi numesc majoritatea celor chestionați. Informatorii simt nevoia să specifice faptul că s-au transmis din generație în generație. În general, majoritatea informatorilor specifică zonele de origine ale celor veniți. Tragem concluzia că Dobrogea era, din

¹Deosebit de interesantă în acest sens este volumul, cu pretenții de analiză științifică, care se bazează pe anchete realizate în rândul cetățenilor din 5 țări. Ne referim la Gabriel Almond, Sidney Verba, *Cultura civică. Atitudini politice și democrație la 5 națiuni*, Ed. Du Style, Buc., 1996. Ne oprim la p. 14 a prefeței, în care Dan Pavel afirmă: „În cercetarea lor, toate tezele au o bază empirică temeinică. Anchetele efectuate pe teren, interviurile cu aproximativ 5000 de persoane, câte o mie din fiecare țară...”. Întreaga carte, ce analizează anecdote, se bazează pe empirism. *Dobrogea 1884-1885 în 31 de răspunsuri ale comunelor la „Chestionarul Hașdeu”*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2010, 554 p. (în colaborare)

² Gh. Dumitrașcu, *10 gânduri despre istoria satelor Dobrogei înainte de 1877*, în „Însemnări didactice. Educația patriotică, militant revoluționară a elevilor”, Inspectoratul Școlar Constanța, 1986, p. 40- 42; Despre aceasta vezi și Gh. Dumitrașcu, *Jurnal de credință și speranță. Constanța 20 mai 1982-20 decembrie 1989*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1996, p. 81- 85, 136, 227- 230.

³Firesc, unele localități nu avuseseră niciodată vreo minoritate etnică, sau avuseseră altele decât cea turco-tătară (bulgară, nemțească).

acest punct de vedere, „o Dacie în miniatură”. În privința personalităților satelor, doar câteva dintre chestionare oferă nume. Amintim Vișoara și Oltina, în care sunt menționați fiii satelor respective, „ajunși mari”.

Prima categorie o reprezintă *izvoarele neutre*. Cu alte cuvinte, informatorii știu când au venit turcii și tătarii, sau i-au găsit acolo ca întemeietori ai satului⁴. În cazuri rare - 7 la număr, adică 18,4 dintre răspunsuri -, se fac și observații, cam depreciative, referitoare la așezările lor și la lipsa apetitului pentru muncă. De exemplu, de la Dropia (Derinchioi) aflăm că turcii au astupat cu lână izvoarele, pentru a-i îndepărta pe cei care doreau să se stabilească în localitatea lor. Informatorii constată că: „*au întemeiat*”, „*au fost*”, „*au plecat*”, „*au mai rămas*”. Și atât ! Acest lucru este valabil și pentru Siminoc, Medgidia, Topolog de Tulcea etc.

O a doua categorie o reprezintă acele răspunsuri care „servesc” *legende*. În general, acestea amintesc de fii de hani care se îneacă în derele, de haiduci, bandiți, lupte între bande – dar nu etnice. Reținem, în mod deosebit, legenda povestită de Achim Tuleș, din Cogeaș, despre Kara Ilan, banditul cu care luptă cei 9 frați mocani, Mocanu. Informatorul, de 84 de ani în 1982, știa legenda de la bunicul său. Deosebit de interesantă este legenda, în variantă musulmană, a Insulei Ovidiu, prezentată de o tătăroaică din Ovidiu, care o auzise de la bunicul ei.

Conflictele sau neînțelegerile nu sunt statice. În general, se înregistrează în momentul venirii unei populații pe un teritoriu deja locuit, între populații de credințe diferite, care vor ajunge să conviețuiască nu doar pașnic, ci chiar în relații de bună vecinătate. Nu putem vorbi despre conflicte în adevăratul sens al cuvântului. Despre neînțelegeri care durează avem știri de la Docuzol (Cuza Vodă). Privește, mai ales, perioada de război. De altfel, mai toate fac trimitere la Primul Război Mondial. În cazul de față, este vorba despre o agresiune față de biserica românească. În localitatea General Scărișoreanu, conflictul a fost durabil.

La Telița, a existat problema fântânilor disputate atât de români, cât și de musulmani. Românii au „*spurcat cu domus unele fântâni pentru a-i îndepărta pe turci*”, s-au înregistrat și sechestrări de vite, ajungându-se chiar și la o ciocnire cu victime.

În cazul localităților Săcele și Vișoara, au existat neînțelegeri care s-au sfârșit însă repede, intrându-se în normalitate.

⁴ Nu trebuie neapărat să luăm aceste afirmații ca literă de lege, dar aceasta reiese din chestionare. În acest sens, vezi și N.T. Negulescu, *Situațiunea județului Constanța 1916- 1922/ 1923*, Constanța, 1924, care privește originile satelor pe bază de anchete, din care reiese că mai toate localitățile dobrogene au fost înființate de turci!

1960. Mireasă musulmană din Techirghiol

Aceste cazuri sunt, totuși, excepții. Pentru că, dincolo de acestea, a existat o stare de normalitate, și chiar de întrajutorare. Pentru aceste ultime situații, formulele sunt stereotipe: „*După 1940, în satul Căscioarele (fost Mamutlia- n.n.), au existat câțiva băștinași turci și tătari. Aceștia au trăit și muncit alături de români*”. Sau, și mai stereotip : „*relații de bună înțelegere*”. Pentru Sălcioare, Nistorești, Războieni: „*se poate spune că ambele comunități (musulmană și română- n.n.) trăiau în bună înțelegere*”. Din Mangalia: „*Sigur, se mai bat ceva turci între ei. Ca și românii*.” Comuna 23 August: „*Raporturile dintre populația românească și populația turcă și tătară a fost de prietenie, întrajutorare și bună înțelegere*”. La Nistorești : „*Copiii români și copiii turci mergeau la aceeași școală, existând înțelegere de ambele părți. Și la muncă exista întrajutorare între români și turci. Uneori, erau căsătorii între aceste două comunități*”. Târgușor (Pazarlia): „*Între turcii și românii care erau în comună nu erau certuri sau jafuri, se înțelegeau între ei ...Între populația turcă și cea românească existau legături de prietenie*”. Despre situația din Ciocârlia: „*În ceea ce privește raporturile dintre musulmani și români, acestea erau destul de apreciable. Turcii erau pașnici, trăiau din te miri ce, deoarece nu se ocupau cu munca... Astfel, turcii erau*

foarte cinstiți, dar cam leneși". Observăm, deci, și „imaginea celuilalt”, adică imaginea turcului în viziunea românilor.

Așadar, socotim cele 8 localități - aproximativ 21% - în care relațiile au fost și sunt bune și foarte bune.

La Oltina n-au fost turci, dar raporturile cu locuitorii din Kara Orman - Răzoare - erau foarte bune: *„Turcii lucrau pământul, care era al românilor, cu aceștia. Existau strânse legături de prietenie între români și turci. Erau, ca să zic așa, prieteni de familie...Cât am stat în Oltina nu am zis plapumă, ci <<iorgan>>. Când am venit la Constanța, am mers la piață să cumpăr <<caun>>, nu pepene galben. Foloseam, fără să știu, aceste cuvinte turcești.”*

Despre Cumpăna (Hasidulac): *„Relațiile dintre turci, tătari și români erau de prietenie și bună înțelegere. Ne ajutam cu mai multe de ce aveam nevoie”.*

Bunica informatorului din Seimenii Mici - atunci, de 67 de ani - avea chiar o vorbă când

1975. Nuntă în care mirii de etnie tătară au nași români

era întrebată de vremurile dinainte de 1887: *„Binele s-a dus cu turcul”.*

La Cotu-Văii, informatorul turc spune că, de când au venit românii în satul lor, s-au înțeles foarte bine. Au muncit împreună, au învățat împreună. Informatorul a învățat 5 clase. Dimineața, învăța româna și după - amiaza, turca, având ca învățător pe Hogeia din sat. Ca și în trecut, raporturile cu populația română sunt foarte bune.

Din Albești (Akbași): *„În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, mulți tătari și-au jertfit viața pentru patrie, din unele case participând doi sau chiar trei fii, care au murit pe front, cum ar fi frații Osman, Parik, Zia, Calila, Ibram”.*

Referindu-ne la relațiile dintre musulmani și români în Dobrogea, la cea mai simplă socoteală, reiese că situațiile de neînțelegeri, uneori, chiar de conflicte, ar fi de 18,4%, în timp ce relațiile definite de informatori ca fiind foarte bune și bune reprezintă 56% din cazuri.

Izvoarele orale reprezintă o sursă inepuizabilă de informații, care, însă, trebuie confruntată cu documentele. Pe de altă parte, nu trebuie să uităm că oamenii sunt muritori și că, de cele mai multe ori, elemente ale memoriei colective se pierd odată cu persoanele sau generațiile.

Geafar Nasihar din Techirghiol, mireasă

Mai mult decât o nostalgie de mai, o aducere aminte a celor care nu mai sunt

■ Vartan ARACHELIAN

Nu știu dacă fac o imprudență abuzând de amabilitatea acestei reviste, dar cred că luna mai cuprinde în ritualul primăverii, atât bucuria renașterii naturii, dar și gândul pios pentru cei care nu mai sunt. Astfel că din varii motive, dintre care unele nu vor trece neobservate, m-am gândit să transcriu mai jos gândurile cu care am încheiat recenta mea carte, o istorie subiectivă a Casei Regale a României, pe care la 10 mai societatea noastră a omagiat-o pentru venerabila vârstă de 150 de ani.

Venind din urma ei, atunci când cădem în lume, Istoria cea mare, comună, e deja alcătuită. După aceea încep istoriile pe care le poți găsi în experiențele ce-ți sunt date să le trăiești, în colecții de ziare contemporane vieții tale sau în arhive care se vor deschide în anii tăi. În aceste cazuri, cred, întotdeauna povestitorul istoriilor este obligat să spună unde se află în timpul narațiunii, fie că este martor, fie că este jucător, adică interpretul unui rol mai important, de actor/provocator al evenimentului /evenimentelor.

De data asta, dacă nu de cărți am avut parte pentru documentarea unui roman, *Noaptea bastarzilor*, care făcea parte din Istorie, în schimb, tot el, Elka (L. Kalustian, faimosul publicist din presa de stânga din perioada interbelică și apoi, după câte cinci ani de pușcărie comunistă, prin *Simple note* din *Flacăra*-V.A.) m-a îndestulat cu o mulțime de fapte de viață, de portrete de personalități publice de care erau doldora istoriile lui. Îl ascultam fascinat, și nu comoditatea era de vină sau scuza unui presupus gest inconfortabil pe care l-aș comite povestitorului, de a mă vedea notând ce-mi spune sau folosind reportofonul. Toate acestea au făcut ca foarte multe evocări să cadă în uitare.

Păcat. Cu atât mai mult cu cât n-am o memorie de elefant, cum se zice că ar avea pachidermul, adică uit mult mai multe decât ce rețin din ce aflu. Poate compensez cu stările emoționale - nu puține - pe care le rânduiesc în sertarele memoriei. În măsura în care speram că va concede să trecem să înregistrăm convorbirea, care să fixeze istoriile ale căror martor sau provocator fusese, într-o narațiune vie și chiar vivanță a anilor treizeci, în egală măsură, simetric, dar invers, el amâna declanșarea casetofonului, pretextând că trebuie să aibă musai lângă el documente care să-i stimuleze memoria și pe care să se sprijine. I-am repetat de nenumărate ori că n-aveam de gând să facem o istorie cuprinzătoare, cum era canonul istoricilor atunci, de a înșira fără umbră de emoție evenimentele, nodurile care refăceau curgerea aței din mosorul eternității, că nu vreau să îmbogățim biblioteca necitită cu sinteze fade asupra epocii, ci o mărturisire a ei, o istorie subiectivă. Degeaba îi dădeam asigurări, nici chip să-l înduplec să luăm startul. Probabil că și romanul său despre afacerea Skoda se bazase pe documente

Leon Kalustian

și nu fuseseră procesate ca un romancier. Iată, am găsit printre hârtiile mele o scrisoare pe care mi-o trimisese. Se refugiase în plină caniculă bucureșteană în târgul său de baștină, Focșani, de unde mă dăscălea în scris, după ce o făcuse și telefonic, ce și cum trebuie să urmăresc ca publicarea articolului curent din rubrica lui săptămânală, de la *Flacăra lui Păunescu*, să fie fără greș. Și apoi revenea la insistențele mele: „câteva cuvinte despre discuția noastră telefonică: nu pot să mă

apuc acum și aici, de decada Carol II fiindcă nu am lângă mine datele exacte istorice și când fac o afirmație în legătură cu un fapt care s-a petrecut și pe care îl știu foarte bine, trebuie să-l situez foarte precis în ziua, luna și anul respectiv – ceea ce implică niște controale și verificări – pentru că eu nu pot să scriu istorie din burtă, eu nu mă pot lăsa guvernat de preceptul "e bine și așa." (...) De aceea îți spun că eu nu pot face istorie, fără să am la îndemână, pentru toate umbrele mele de îndoeli, materialele cu care să-mi confrunt și să-mi verific memoria. Așa că această chestie rămâne s-o pun pe tapet când voi veni la București...

Să fie blestemul ziaristului care se apucă de literatură, imposibilitatea de a trăi ficționar și de aici nevoia, ca de un totem, de a avea în imediata sa vecinătate ceva scris, un atestat cum că nu vorbește aiurea, că nu bate câmpii, să aibă, ca la tribunal, probatoriul afirmațiilor avansate, actele care să ateste starea civilă a personajelor sale? Nu mi-e rușine să recunosc cât mă foiesc căutând câte un xerox de pe o gazetă unde fusesem înjurat bolovănos ca să mă pot pune în mișcare luându-mi revanșa. Și căutarea asta diluează adrenalina. Fără document devin mai potolit, căutarea înmoaie resentimentul. Mai ales că după un timp devin conștient că, la urma-urmei, mă revanșez față de o nălucă; mai toți care-și arătau mușchii în primul an de după Revoluție, mă înjurau... anonim sau sub un nume de împrumut; *nom de guerre*? Așa și cu romanul *Noaptea bastarzilor*. La început mă gândisem să fac o carte despre afacerea Skoda. Am făcut o cercetare cu care azi s-ar lua ușor un doctorat. Cum se schimbă vremurile!

Documentarea a fost o încântare, pentru că mă transporta în anii studenției, când frecventam Biblioteca Academiei, făcând bibliografia scrierilor lui George Călinescu din publicațiile pe care magistrul nostru fie le inventase, fie le frecventase. M-am ambalat în această poveste până dincolo de epuizarea documentării din arhivele epocii, tot amânând redactarea lucrării din plăcerea de a întârzia pe înscrisuri care fuseseră secrete de stat pentru contemporanii lor, ai celor care trăiseră sub Carol al II-lea. Într-un târziu, m-am rupt de la citit indiscrețiile din viețile altora și m-am pus pe scris. A ieșit o carte obișnuită de istorie, dar cele câteva senzaționale descoperiri privind firea unor oameni, cum era germanistul Sân-Georzan, de exemplu, unealta, spionul lui Rex în partidele istorice pe care acesta vroia să le dezbine, făceau notă aparte, tăiau maioneza cărții de istorie. Nu știu dacă absența mea dintr-o istorie pe care n-am trăit-o, deci nu mă afecta, mă nemulțumise într-atât încât m-a hotărât să pun cartea deoparte. Sau frustrarea că lipsesc din ea. Cert e că am abandonat tentativa de a fi istoric și am topit ce se putea topi, în roman, intrând astfel prin cârțițe, personajele mele fictive, într-o lume cu care Elka mă luase ostatec în povestirile sale. Lucrătura mi-a plăcut, trăiam emoțional alături de eroul romanului, un ziarist cam dezabuzat fie de propriile experiențe, fie de turbionul în care intrase lumea sa, năzuia, inutil, spre o ordine naturală în care eticul și esteticul să fraternizeze. Iar în toată această febră de creație, în dreapta mea se afla cartea avortată în manuscris despre afacerea Skoda...

Așa și acum. Am adunat tot ceea ce are nevoie o carte pentru

a face istoria eșuării unei domnii prin slăbiciunile sentimentale de om comun care dubla firea altruistă, de prinț al culturii al lui Carol al II-lea. Sensibilitățile de midinetă aveau să fie blestemul său, nu doar pentru el și supușii săi, dar și pentru urmași. Sunt aici, în stânga ecranului laptopului la care scriu acum, orânduite pe capitole, cuprinsul unei cărți, dar ceea ce am adunat mi se păreau orfane, așteptau ceva, erau lipsite de un ce esențial care să le dea viață. Unde eram eu în toate acestea? Știu, mă află într-un conflict cu ceea ce cred și tocmai spuneam că face deosebirea dintre Istorie și istorii, biologic nu existam când Prințul fugea la Odessa cu aleasa inimii sale pentru a-și pune pirostriile, căci încă nu se descoperise, mai era ceva vreme până la *revoluția florilor*, când se trăia erotic în grup, și, deci, era un păcat ca el și ea să trăiască împreună fără să treacă, dacă nu pe la biserică, măcar pe la ofițerul stării civile. Da, nu existam nici când Regina intriga să facă ilegală nunta celor doi. Bine, bine nu eram atunci, dar nu știu cum s-au orânduit lucrurile, dar eu și nu altul avea să meargă la Geneva să-l caute pe fiul fostului rege căruia nu doar Istoria, dar și rătăcirile sentimentale ale tatălui, i-au croit soarta unui personaj nefericit obligat de avatarurile istoriei să convină la un pact tragic pentru poporul său. Și mai târziu blestemul de orfan al puterii avea să-l urmeze ca o umbră fidelă: ca tată, ca rege fără țară, marginalizat acum de complicitatea din propria familie.

Cred că e una din posibilele dileme în care intră înconștient un gazetar când vrea să devină romancier, ambiția de a-și găsi locul în poveste. Și de a se autodenunța, pe față sau prin personajele sale. Dacă mă

relatezi un fapt, un eveniment, fără să te implici. Nu doar regulile de bază ale unei știri te limitau la rigoarea severă a proces-verbalului, dar și relatarea mai amplă a unui eveniment. (...) Mult mai târziu avea să-mi atragă atenția fapta unui mare meșter al suspansurilor de a se strecura fulguran prin fața camerei de înregistrat într-una din cadrele de început ale filmului, de expoziție a poveștii. Nu știam încă acest subterfugiu, iar în privința romanelor pe care le devoram, autorul era un demiurg, nici vorbă să coboare printre muritorii de rând ai poveștii sale.

confidenți la cine știe ce poveste romantică care m-a mistuit în timp ce porneam, acum un sfert de veac, înconștient la riscurile pe care mi le asumam, în căutarea Regelui. Și nici despre pericolele cu care sunt, îndeobște, marcate romanele de călătorie, ca filme *movie road*. Dar nu doar pentru atât! Dacă insist am un alt motiv: că această carte vine să suplinească absența celei pe care o gândeam împreună cu Elka în urmă cu mai bine de treizeci de ani. Dar nu doar vremurile ne erau potrivnice, ci și inhibițiile noastre. Pun acum punct.

Cartea aceasta m-a făcut să simt și mai mult absența generației de aur cum a fost cea căreia i-a aparținut și o închin memoriei lui Leon Kalustian.¹

(CARTEA REGELUI ROMANTIC ȘI A FIILOR FĂRĂ DE ȚARĂ- Editura RAO)

¹ Leon Kalustian (n. 17 octombrie 1908, Focșani - d. 24 ianuarie 1990, Focșani) a fost un jurnalist și scriitor român de origine armeană.

gândesc bine, încă de la început, când am fost atras în câmpul de seducție al gazetăriei, nu m-am împăcat ușor cu rigoarea ei de a concura cu meseria de grefier, cum că ești chemat doar să

Se pare c-am lungit-o, m-am cam învățit după cireș, încercând să găsesc o explicație pentru istoriile mele, unele dintre ele premergătoare venirii în lume. Dar eram obligat s-o fac, căci nu eram chiar dus cu pluta să vă iau

La mulți ani, Copilărie!

Valurile de apărare dintre Constanța și Cernavodă

■ Cercetător științific dr. Sorin Marcel COLESNIUC

Între municipiul Constanța și orașul Cernavodă există trei fortificații (două construite din pământ și una din piatră) cunoscute sub denumirea de „Valul lui Traian”. În ceea ce privește perioada în care au fost construite, păreri sunt diferite. În timp ce unii istorici sunt de părere că valurile de apărare au fost construite în perioada romană sau romano-bizantină, alții consideră că au fost ridicate în perioada medievală.

În urmă cu aproape un an am publicat, împreună cu jurnalistul Adrian Cârlescu, un volum intitulat „O istorie a Cernavodei”¹, în care am prezentat, pe lângă alte obiective istorice din orașul Cernavodă, și valurile de apărare dintre Constanța și Cernavodă. În continuare, voi descrie opiniile cercetătorilor care au studiat aceste fortificații și le-au dat în funcție de izvoarele istorice pe care le-au avut la dispoziție, dar, mai ales, în funcție de materialele arheologice descoperite în timpul cercetărilor.

Valul mic de pământ este cel mai vechi și mai simplu. Este alcătuit dintr-un val și un șanț în partea de Sud și are 61 kilometri. Începe de la Cetatea Pătului, de lângă satul Cochirleni, și se termină la Constanța. Primii 4 km de la Dunăre sunt suprapuși de Valul mare de pământ. Înălțimea care se mai păstrează este cuprinsă între 1 și 3 metri, iar lățimea este de 7-10 metri.²

Data construirii nu este clar stabilită, cercetătorii având opinii diferite: Petre Diaconu este de părere că reprezenta frontiera dintre bizantini și bulgari, la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea; Radu Vulpe consideră că a fost construit de geți, goți sau huni în timpul lui Teodosius I sau Teodosius II; Grigore Tocilescu crede că a fost

construit de barbarii situați în nordul Dobrogei, pentru a se apăra împotriva Imperiului Roman; C. Schuchhardt spunea că a fost construit de locuitorii din această zonă înaintea venirii romanilor; Radu Harhoiu atribuie valul mic de pământ protobulgarilor, care l-ar fi construit în timpul khaganatului bulgar.

Cercetări mai recente, realizate în anul 2001, în localitatea Valea Dacilor,³ lângă municipiul Medgidia, au reliefat următoarele: lățimea fortificației este de 31 m, șanțul are o deschidere de 14 m și o adâncime de 3,75 m, iar valul are lățimea de 17 m și se păstrează pe o înălțime de 2,90 m. La data când a fost construită fortificația, valul avea înălțimea de aproximativ 4 metri, iar întreaga fortificație era de aproximativ 8 metri.

Valul mare de pământ are 54 km, începe de la Dunăre, la aproximativ 100 m către Nord de Cetatea Pătului, merge pe valea Carasu și ajunge la Constanța, în cartierul Palas. Se conservă pe o înălțime de 3,5 m, cu șanțuri la Nord și la Sud. Este prevăzut cu 63 de fortificații (36 de castre sau lagăre și 28 de *castella*, mai mici, construite din pământ)⁴. Distanțele dintre castre sunt în medie de aproximativ 1,125 km, iar între *castella* de cca 1,500 km, dar sunt mai dese în zona Dunării și a Mării Negre.

În anul 2001 au fost efectuate cercetări arheologice de salvare în perimetrul Valului mare de pământ din localitatea Cochirleni, comuna Rasova. În urma secțiunii trasate s-au constatat următoarele: lățimea fortificației este de 34 m, șanțul are o deschidere de 12 m, iar adâncimea

¹ Adrian Cârlescu, Sorin Marcel Colesniuc, *O istorie a Cernavodei*, Editura Star Timp, 2015, pp. 39-42.

² Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 185.

³ Ghiorghe Papuc, *Raport de cercetare arheologică - Valul mic de pământ, Valul Dacilor, Medgidia, județul Constanța*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București, 2001*, în <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=1531&d=Valea-Dacilor-mun-Medgidia-Constanta-Valul-mic-de-pamant-2001>.

⁴ Idem, *Despre valurile transdobroge, în Pontica XXV*, Constanța, 1992, p. 323.

este de 4,25 m; valul are lățimea la bază de 17 m, iar înălțimea de 2,6 m; spre Sud, valul mai prezintă un șanț lat de 5 m și adânc de 1 m. În momentul realizării cercetării, fortificația se mai păstra pe o înălțime de 7,1 m față de momentul construirii sale, când avea, probabil, 9 – 10 m înălțime.⁵

Perioada construirii Valului mare de pământ este, de asemenea, incertă: Grigore Tocilescu susține că a fost construit în perioada lui Traian; C. Schuchhardt îl datează în epoca lui Domițian; Radu Vulpe este de părere că a fost construit la începutul secolului al V-lea; Eugen Comșa a identificat trei faze de construcție, începând cu sfârșitul secolului al IV-lea și terminând cu recucerirea Sudului Dobrogei de către bizantini; Petre Diaconu consideră că a fost construit de cei din Sud împotriva celor din Nord, în a doua jumătate a secolului al IX-lea, Axiopolis și Tomis rămânând la nordul Valului mare de pământ.

Valul de piatră are lungimea de 59 km, este realizat tot din pământ, dar i s-a adăugat un zid de piatră pe creastă, înalt de 1,5 m. Începe de la Dunăre, la aproximativ 3,5 km sud de Cernavoda și la Sud de cetatea Hinog-Axiopolis și ajunge la Constanța, la 75 m către Sud de Valul mic de pământ. În prezent, valul se mai păstrează pe o înălțime de 2 m, alături de care se află un șanț de 2 m, la Nord. Pe traseul acestui val de piatră au fost descoperite 26 de castre, construite din piatră, cu o distanță între ele cuprinsă între 1 și 4 km.⁶

În privința perioadei în care a fost construit, există și aici mai multe opinii: Petre Diaconu îl

datează pe la mijlocul sau în a doua jumătate a secolului al X-lea. Adrian Rădulescu este de părere că toate cele trei valuri au fost construite în perioada feudală timpurie, în secolele X-XI, fapt demonstrat de sistemul de construcție și de materialele arheologice descoperite în structura lor.⁷ Valul de piatră a fost datat între domniile lui Ioan Tzimiskes și Vasile al II-lea. Mai există și ipoteza că Valul mare de pământ ar fi fost construit tot în timpul lui Ioan Tzimiskes, între anii 972-976, peste un val construit în epoca romană, datat între secolele IV-VI.

În anii 1997 – 1999, Gheorghe Papuc, cercetător principal la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, trasează șapte secțiuni în curtea seminarului musulman din Medgidia, unde surprinde Valul de piatră. Concluziile lui Gheorghe Papuc sunt următoarele: „Din observațiile noastre rezultă clar că Valul de piatră nu a fost o frontieră, ci un aliniament de apărare, realizat de bizantini în perioada menționată (sec. XI). De asemenea, credem că trebuie revizuită cronologia relativă a valurilor transdobrogene, în sensul că Valul mare de pământ este construit după Valul de piatră”.⁸ „Valul prevăzut cu castre denotă concepția strategică a unei autorități militare care nu trecuse de 1-2 secole la viața urbană. Cu aceasta îi era specifică. Bizantinii au realizat acest aliniament pentru a împiedica orice invazie dinspre Nord fără a abandona teritoriul aflat la Nord de val până la gura fluviului”.⁹

⁵ Idem, *Raport de cercetare arheologică - Cochirleni, comuna Rasova, județul Constanța*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București*, 2001, în <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=1342&d=Cochirleni-Rasova-Constanta-Valul-mare-de-pamant-2001>.

⁶ Idem, *Despre valurile transdobrogene*, p. 325.

⁷ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *op. cit.*, p. 185.

⁸ Gheorghe Papuc, *Raport de cercetare arheologică - Seminarul musulman din Medgidia, județul Constanța*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București*, 1999, în <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=911>.

⁹ Idem, *Despre valurile transdobrogene*, p. 329.

Amnezia digitală și jocurile matematice

 Georgeta ADAM

NOILE TEHNOLOGII AFECTEAZĂ MEMORIA DE LUNGĂ DURATĂ

Ați făcut recent un exercițiu pentru a vedea câte numere de telefon mai știți pe de rost? Veți constata că foarte puține, pentru că acum aveți agenda telefonică cu voi în memoria mobilului! Creierul nostru nu le mai reține, pentru că nu se mai exersează în această direcție! În curând, copiii, ajutați de tablete de la vârste fragede, nu vor mai ști *tabla înmulțirii, împărțirea, adunarea, scăderea...* Primim atâtea informații ușor, „pe tavă”, încât nu mai facem efortul să le memorăm și atunci capacitatea noastră nu se mai dezvoltă, deoarece nu o mai stimulăm!

Psihologul Keren Rosner atrăgea atenția asupra acestei „leneviri” a creierului nostru, care preia totul de-a gata de la telefoanele inteligente. Numai că pericolul instalării unor boli degenerative de foarte devreme este real datorită câtorva factori care par a ne ajuta să devenim noi înșine niște roboți. *Noile tehnologii afectează memoria de lungă durată* – arată un studiu dat recent publicității, desfășurat de Laboratorul Kaspersky din Rusia. Studiul a fost efectuat pe 6.000 de persoane și a demonstrat că apariția telefoanelor inteligente accelerează fenomenul *amneziei digitale*. Am mers acum câțiva ani la Vilnius, iar majoritatea locuitorilor se orientau rapid pe *smartphone*. Cercetarea citată mai sus arată că *40% din oameni caută informații pe Google* și au încredere mai mare în informația online decât în memoria lor.

Această *comoditate digitală* face ca 25% din oameni să uite informația găsită pe internet după utilizare. Așadar, accesul rapid la informație are *efecte devastatoare asupra memoriei pe termen lung*! Ce se întâmplă cu memoria noastră, cu bagajul de cunoștințe, cu posibilitatea de a face conexiuni? Psihologul Keren Rosner aduce argumente confirmate și de studiul citat: „Oamenii nu mai au aceeași *memorie a datelor*, cum se întâmpla înainte de această explozie a noilor tehnologii. Ce-i drept, aceste tehnologii au și o parte pozitivă, pentru că ne ajută extrem de mult, dar în aceeași măsură au și efect negativ. Pe termen scurt, avem acces foarte ușor la informație, putem face corelații în timp util, ceea ce corespunde vieții cotidiene alerte și nevoii de a face față competiției zilnice, la locul de muncă, sociale etc. Pe de altă parte, memoria devine leneșă pentru că nu o solicităm prea mult, ajungem să asimilăm foarte greu informații noi și să facem conexiuni tot mai greu de unii singuri, fără suportul noilor tehnologii”.

COMPUTERUL, O EXTENSIE A CREIERULUI...

O informație transmisă de BBC ne prezintă părerea profesoarei Dr. Maria Wimber, de la Universitatea Birmingham, din Marea Britanie, care confirmă ideea că tendința de a căuta informații pe internet „împiedică formarea de amintiri pe termen lung”. Profesoara se referă la studiul companiei Karpesky Lab, citat și de noi, care a examinat

obiceiurile de memorare a șase mii de adulți din Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Spania, Belgia, Olanda și Luxemburg și concluzionează: „Creierul nostru pare să consolideze o amintire, de fiecare dată când ne aducem aminte de ea, iar în același timp să uite informația irelevantă care ne distrage”. Reținem ideea că oamenii de astăzi folosesc computerele ca pe o „extensie” a creierului, care are însă ca efect „amnezia digitală”. Comoditatea face să uităm informații importante, convinși fiind că le vom găsi printr-un “dispozitiv digital”.

(Un studiu realizat în Marea Britanie pe tema memorării numerelor de telefon a arătat că oamenii se bazează atât de mult pe telefonul mobil, încât 71% nu-și aminteau numerele de telefon ale copiilor, 87% numărul de la școala unde învață copiii, 57% numărul de la locul de muncă, 49% numărul de telefon al partenerului de viață, 47% numărul de telefon fix pe care îl aveau în copilărie.)

Psihologul Matthew Fisher, de la Universitatea Yale, într-un comentariu pentru publicația britanică „Daily Mail”, a avertizat asupra faptului că această gravă greșală a comodității ne știrbește inteligența. Uneori ni se pare că suntem mai inteligenți pentru că Google ne oferă multe cuceriri ale oamenilor de știință și ni se pare că acestea sunt ale noastre: „Internetul reprezintă un mediu care îți poate oferi un răspuns la aproape orice întrebare, este ca și cum ai avea acces imediat la întreaga știință a

omenirii. De aceea, este foarte ușor să faci confuzia între cunoștințele tale și aceste informații preluate dintr-o sursă externă. Când oamenii se află pe cont propriu, realizează adesea cât de nesiguri sunt de ceea ce știu și cât de dependenți sunt de internet”.

Vă relatez o „pățanie” a unei prietene I.A.: Astă vară a plecat să întâlnească pe cineva venit tocmai din Australia într-un oraș destul de îndepărtat al României. Și-a uitat telefonul mobil, iar acasă nu era nimeni. A început o adevărată aventură de recuperare a numărului de telefon al persoanei respective. Nu a reușit deloc consultând mailul, pentru că îl ștersese imediat, considerându-l neimportant... A sunat la soțul ei, care era la serviciu, dar nici acasă nu s-a descurcat, chiar dacă a încercat să găsească un indiciu. Numai apelând la un operator a reușit să vadă care număr din cele formate de soție ar putea fi al persoanei din Australia... Și o altă prietenă, M.H., mi-a spus de curând că știe pe de rost telefoane fixe folosite înainte de apariția mobilelor – dar niciunul de dată recentă, cel mult pe cele de la serviciu ...

R.A. a citit articolul meu pentru a-l traduce în engleză, deoarece va apărea ca *Postfață* într-o carte dedicată Jocurilor Matematice (*Math Games*) din 9 țări europene, ce se va publica în tot atâtea limbi în următoarea perioadă într-un proiect Erasmus+. Iată opiniile traducătoarei: „Personal articolul mi-a plăcut și din perspectiva „bătrânilor” din familia mea. Fratele mamei are 83 de ani. De când e pensionar și sunt ceva ani, își tot verifică memoria cu numerele de telefon fix pe care le știa pe de rost. În timp, cei pe care îi suna pe fix „au plecat”, iar tinerii, nepoții din partea fetei lui, eu și mama mea, avem doar numere de mobil. Le-a scris pe o listă și le formează rar, nici nu încearcă să le rețină pentru că sunt prea lungi și prea neprietenoase, nu mai au nimic în comun cu cele 6 numere de pe fix. A primit cadou de la fiica lui un mobil. Nici nu a vrut să-l scoată din cutie pentru că se simte stânjenit atunci când nu știe cum să-l folosească, deși a fost inginer de mașini grele. Amnezia digitală e reală, se verifică în multe cazuri și nu trebuie neglijată pentru că cei care nu se adaptează sunt excluși, marginalizați și se află într-o stare de confuzie tot mai severă.”

O METODĂ INOVATIVĂ DE PREDARE: GAMIFICATION

O știre de presă ne aduce în prim-plan un tânăr matematician român care a fost desemnat profesorul anului în Olanda (2015), de către un juriu format din studenți și specialiști în educație din Olanda. Aceștia au apreciat metoda inovativă de predare

a profesorului *Alexandru Iosup*, care folosește în timpul cursurilor *jocul*, pentru a le explica noțiuni complexe de inginerie și informatică studenților săi de la Facultatea de Inginerie, Matematică și Informatică, din cadrul Universității Tehnice din Delft. Iată ce mărturie face tânărul profesor legat de importanța jocurilor în tehnicile de predare pentru a încuraja inovația, inventivitatea: „Ce diferă însă esențial de forma tradițională este forma de predare, din cauză că folosesc tehnica numită *gamification*, adică folosesc tehnici dezvoltate inițial pentru jocuri online și sociale. Cu alte cuvinte, cursul devine un joc, iar studenții au de învățat ca să câștige”.

Alexandru Iosup (34 de ani, absolvent de Politehnică la București), arată însă că *gamification* nu este defapt o metodă nouă, fiind folosită în companii încă de acum 50 de ani. Și tot el adăuga: „În educația de nivel universitar, însă, *gamification* abia a început să fie utilizat”...

Jocuri matematice la vârsta adulților

JOCURILE MATEMATICE PUN MINTEA LA TREABĂ!

Putem vorbi, așadar, despre eficiența jocurilor matematice în păstrarea capacităților memoriei noastre de a înmagazina noi informații? Sunt ele mijloace de exersare a conexiunilor din creierul uman? Așa cum jocul este folosit în predarea aritmeticii la clasele mici sau chiar la vârsta preșcolară, jocurile matematice pentru vârsta adulților nu înseamnă doar umplerea timpului sau socializare. Numeroasele reviste de *integrame*,

Mansarda cu jocuri la Cărturești

Sudoku, o adevărată industrie de jocuri traduse din toate limbile, au invadat piața și în România. „Urzeala tronurilor”, filmul de succes, a creat și în industria jocurilor personaje, întâmplări.

Au început să apară „cafele și ceainării” nostalgice, unde jocurile tradiționale – *remi*, *jocul de cărți*, *țintarul* etc. – au înlocuit jocurile pe calculator. Părinții care acum 30 de ani erau copii, au reinventat jocurile copilăriei lor, „din fața blocului”, care le umpleau timpul liber pe vremea când nu existau calculatoare. Ei au început să le editeze, să le joace cu propriii lor copii, din dorința de a-i ajuta să se desprindă de tabletă, de calculator, de telefonul inteligent, în favoarea *jocurilor în aer liber*. *Cine n-a jucat șotron, nu a sărit coarda, nu a jucat sforicica, „mațe încurcate” sau liniuța?* Inventivitatea, creativitatea, socializarea prin joc în aer liber, în parcuri sau terenuri special amenajate sunt elemente care sporesc frumusețea copilăriei. Însingurarea copiilor care găsesc prieteni în personajele inventate pentru calculator le afectează nu doar memoria de lungă durată, dar și dezvoltarea fizică armonioasă. Jocurile în aer liber care conțin numeroase elemente matematice (de aritmetică, geometrie ec.) au și valențe sportive, ceea ce sporesc valoarea lor.

„O OAIE, DOUĂ OI, TREI. URMEAZĂ LÂNA...”

Este o formulare amuzantă dintr-o carte scrisă de David Berlinski *Unu, doi, trei - Matematica absolut elementară* (Paris, 2011). Autorul francez ne convinge că lumea numerelor este misterioasă și că matematica modernă nu face decât să descopere „matematica arhaică”, ascunsă în ordinea lumii, a naturii, a universului. Un alt autor, Ian Stewart, ne pune câteva întrebări în cartea sa, *Numerale naturii (Ireala realitate a imaginației matematice)*, bazându-se pe câteva enigme matematice amuzante: *De ce există flori cu cinci sau opt petale, dar foarte puține cu șase sau șapte? De ce fulgii de zăpadă au o simetrie hexagonală? De ce tigrii au dungii, iar leoparzii pete?* Lumea naturală privită prin ochii matematicianului are la bază raționamente care poziționează omul în univers. Jocurile matematice au dus la diverse aplicații, inclusiv la descoperirile legate de lumea computerelor. Matematica este pentru mulți *aridă, grea, ciudată*, dar nu putem trăi fără ea. Pentru ce este ciudată? Chiar Berlinski o spune: „Legile matematicii. Este o formulă ciudată, cu atât mai mult cu cât matematicienii care le-au descoperit erau avocați.” Să ne amuzăm și noi,

numărând în fiecare zi cu numere „fantomatice”, care fac parte din existența umanității, din cuceririle ei, inclusiv ale internetului și facebook-ului... Altfel spus, înapoi la jocuri matematice pentru a ne ține memoria vie, proaspătă.

Câteva idei pe care trebuie să le reținem:

- noile tehnologii afectează memoria de lungă durată (studiu Laboratorul Kaspersky, Rusia);
- tehnologiile moderne creează dependență (Keren Rosner, psiholog);
- oamenii de știință avertizează că Google formează generații de oameni care nu sunt atât de inteligenți pe cât au impresia; uneori, când sunt puși să se descurce singuri, intervin blocaje (psihologul Matthew Fisher, de la Universitatea Yale).

Recomandări pentru exersarea memoriei:

- Keren Rosner: „Memoria trebuie tot timpul exersată, pentru că numai astfel rămâne activă pe o perioadă lungă și ne ferește de boli degenerative și de probleme de cogniție, care apar odată cu înaintarea în vârstă. Persoanele care nu-și exersează memoria de lungă durată se vor confrunta mai devreme cu asemenea probleme și nu vor avea mintea lucidă până la vârste înaintate... Simpla citire a informației pe internet nu folosește decât pe termen scurt, dar ca să rămână în memoria de lungă durată ar trebui să fie reprodusă, fie în scris, fie verbal. Fiecare persoană are o tipologie de memorare: unii au memorie vizuală, rețin obsevând, alții rețin când repetă, și alții când scriu.”

- *învățarea unei limbi străine, care s-a dovedit că ajută extraordinar memoria, indiferent de vârstă, dar și să avem cât mai multe domenii de interes.*

- *memorarea numerelor de telefon este importantă, pentru că reprezintă o înșiruire de numere pe care le reactivăm periodic;*

- *citare preferate, pe care le putem folosi în discuții;*

- *strofe din poezii.*

Recomandarea noastră: jocurile matematice!

Referințe and linkuri:

David Berlinski, *Unu, doi, trei*, Editura Humanitas, București, 2013.
<http://www.gandul.info/interviurile-gandul/romania-in-care-m-as-intoarce-13789461>
adev.ro/nw3yco
<http://www.descopera.ro/dnews/14817432-dependentia-de-computere-provoaca-amnezie-digitala>

Laie, bucălaie

■ Ioan ADAM

Un mister vechi, de peste 150 de ani, stăruie în jurul **Mioriței**. Când publica, în 18 februarie 1850, în revista **Bucovina**, celebra baladă, Alecsandri susținea că Alecu Russo ar fi cules-o în 1846, în Munții Vrancei, la schitul Soveja, unde vodă Mihalache Sturdza îi stabilise – pentru două luni – un domiciliu obligatoriu, fiindcă strecurase în piesa de teatru **Jignicerul Vadră sau Provincialul, la Teatrul Național**, aluzii malițioase la adresa regimului său autoritar. Însă poezii și femeile au, zice-se, memoria scurtă. În 1866, într-o notă ce însoțea balada **Dolca**, reunită împreună cu altele în volumul **Poesii populare ale românilor**, Alecsandri trăgea spuza pe turta lui, afirmând că ar fi cules el însuși **Miorița** într-o drumetrie pe Ceahlău. Mort de șapte ani, Alecu Russo nu mai putea să-l contrazică, așa că taina persistă până în zilele noastre. Eu optez pentru versiunea surghiunitului Russo, între altele și pentru faptul că localizează acțiunea în Vrancea, adică în **Varanha**, așa cum numeau anticii Centrul Lumii.

Evident, balada trebuie să fie foarte veche, chiar dacă suprema ei cristalizare artistică datează de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutului celui de-al XIX-lea. Cele mai bine de nouă sute de variante în care circulă **Miorița** pe teritoriul României și dincolo de hotarele ei actuale sunt un indiciu de vitalitate și vechime tracică, indoeuropeană. Originea ei trebuie căutată între Gange și Pind, câteva cuvinte enigmatice din textul său oferind piste prețioase pentru această

paleontologie cu substrat lingvistic. Sensul inițial al câtorva cuvinte este azi neclar, tot atât de greu de descifrat ca și o inscripție maiasă ciobită descoperită în Anzi. Drama se petrece „pe-un picior de plai/ Pe-o gură de rai”, prin urmare într-o geografie sacră, înaltă, unind cerul cu pământul. Eroii descind în amurg, de undeva de sus, probabil la început de toamnă și la sfârșitul pășunatului montan, căci turmele **vin în cale/ Se cobor la vale**. Pacea paradisiacă e înșelătoare, căci baciul ungurean (adică transilvănean) și cu cel vrâncean, pun la cale uciderea celui moldovean:

Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră,
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan,
Că-i mai ortoman
Și-are oi mai multe,
Mândre și cornute.

Ce-nseamnă **mări**? Vasile Lovinescu, un excelent specialist în ezoterism, afirmă într-o carte seducătoare, **O icoană creștină pe Columna Traiană**, că liantul, „unitatea baladei se află [chiar] în termenul de «Mări» care implică ideile de mărire, Maria și Marea.” Într-un plan figurat, lucrurile pot sta și așa. Însă, examinându-le strict lingvistic, ajungem la descoperiri de altă natură. **Mări**, dar există și varianta **măre**, e o interjecție ce exprimă mirarea, uimirea, nedumerirea. În unele zone românești, interjecția are și valoarea unui termen de adresare cu inflexiuni

peiorative, însemnând **măi, bre**, poate chiar **nea**¹. Cuvântul are miresme de Pind și Alpi albanezi, căci derivă din albanezul *more*, ori din neogrecescul *moré*, care înseamnă „prost, nebun”, irațional. Zeița nebuniei se chema la greci și la romani **Moria**, de unde vine și vorba **moare**², cu sensul de fire, temperament, nărav. Rapsodul, naratorul baladei, își exprima deci uimirea că în acest teritoriu edenic poate încolți o idee nebunească, irațională – **crima**.

Dar **ortoman** ce vrea să zică? **Dicționarul explicativ al limbii române** ne informează că **ortoman**, cu referire la ciobani, înseamnă bogat în turme, în alt plan având și sensul de viteaz, mândru, **chipeș**. Într-adevăr, ciobanul are o înfățișare de Apollo, e un Făt-Frumos:

Mândru ciobănel,
Tras ca prin inel;
Fețișoara lui
Spuma laptelui;
Mustețioara lui
Spicul grâului;
Perișorul lui
Peana corbului;
Ochișorii lui
Mura câmpului,

¹ Miron Costin evoca replica lui Radu Mihnea, voievod al Moldovei între 1623-1626, care la stăruințele curtenilor săi a înnobit o „slugă veche” de-a lui dându-i „vătăjia de apodzi”. Curând, noul vătaf a confirmat aprehensiunile domnului: „N-au trecut săptămâna, și veni jalobă din târgu la divanu de niște fâmei pre acel vătăv nou, de silă ce le făcuse și le bătuse în târgu. Au căutat Radul-vodă la boieri și le-au dzis: «Nu v-am spus că acesta om de boierie nu este?» Iară cătră dânsul: «Eu, **măre**, încă pe boierie nu am apucat să-ți dzicu.» Și au dzis armașului de i-au luat gârbaciul și au pus de i-au dat 300 de toige.” (*Letopisețul Țării Moldovei*, ed. cit., p.169).

² Vezi *infra*, **A mânca (a ști) moarea cuiva**, p...

Coaptă pe sub foi,
Ne-ajunsă de ploi!

Însă, din perspectivă indoeuropeană, **ortoman** poate fi tradus și prin Manu cel Drept, deci (v. **O icoană creștină pe Columna Traiană**). Axul vertical al lumii „care ordonează toate dezechilibrele parțiale într-un Echilibru Suprem.”

Să privim puțin și cromatica baladei. Desenul din **Miorița** e realizat doar din două culori: **alb** și **negru**, cu o vizibilă dominare a negrului, cu firești sugestii funerare.

Cum este însă miorița, **oaia năzdrăvană**? Răspunsul îl aflăm în întrebarea ciobanului:

Miorița laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță mioară?

Laie înseamnă negru sau negru amestecat cu alb. Alexandru Odobescu, unul dintre primii comentatori ai **Mioriței**,

spunea în studiul **Răsunete ale Pindului în Carpați**, că **laiu, laie** semnifică în limbajul aromânilor din Macedonia **negru, neagră**. Etimonul ar fi albanezul **laja**, însemnând **negru**, circulația termenului în Moldova, Muntenia și Ardeal indicând un substrat tracic. **Bucălaie** este inversul lui **laie**. **Bucălaie** este o oaie cu lână albă, dar având botul³ și extremitățile membrelor negre sau castanii. Miorița baladescă era prin urmare tărcată, pestriță, bălțată, brează, culoare rară ce predispunea la unicitate. Ea era corespondentul firesc al ciobanului cu mustață blondă și cu ochi negri.

Când evadează însă din balade, românul preferă puritatea speciilor și a culorilor. El îi opune lui **laie** pe **bălaie**, cuvânt slav traducibil prin blond, alb. De aici mulțimea de zicale antinomice precum **ori e laie, ori bălaie, nici laie, nici bălaie** și **ba e laie, ba-i bălaie**, semnificând, rând pe rând, **ori una, ori alta, nici așa,**

nici așa ori ba una, ba alta.

După **Miorița**, cea mai atractivă atestare a însoțirii celor două culori contrastante e de găsit în apocalipsul migrator descris de Creangă în **Harap-Alb**:

Și pe unde treceau, pârjol făceau: Gerilă potopea pădurile prin ardere. Flămânzilă mânca lut și pământ amestecat cu humă și tot striga că moare de foame. Setilă sorbea apa de prin bălți și iazuri, de se zbăteau pești pe uscat și țipa șerpele în gura broaștei de secetă mare ce era pe acolo. Ochilă vedea toate cele ca dracul, și numai înghețai ce da dintr-însul:

Că **e laie**,
Că-**i bălaie**;
Că e ciută
Că-i cornută.

Mă rog, nebunii de-a lui, câte-n lună și în stele, de-ți venea să fugi de ele.⁴

Între mirarea rapsodului mioritic și uimirea lui Creangă există, așadar, o linie de unire.

³ În româna veche **buca** (< lat. *bucca*) era termenul ce indica **obrazul, gura**, de aici derivând și verbul **a îmbuca**.

⁴ Ion Creangă, **Povești, Amintiri, Povestiri**, ed. cit., p. 113.

Muzica trăiește în sat

■ Irina VARZĂ

Viața la țară este grea, incomodă, plină de neajunsuri, spun toți cei care au lăsat satul în urma lor. Nu, eu cred că viața la sat este sinceră. Dacă nu ai inima tare, brațele puternice și dorință de a respira aer curat, satul te lasă să pleci. Nu îți păzește urma, dar îți duce dorul. Se întreabă în fiecare zi de soarta ta, așa cum o mamă se întreabă dacă astăzi copilul ei a mâncat. Satul este cel care îți determină evoluția sau, din contră, involuția. Satul este cel care te cheamă, dar și cel care te lasă să pleci. Satul este cel care te îndeamnă să îi urmezi calea, să dansezi în hora tradiției, dar, în același timp, te critică dacă încurci hora. Regulile sunt simple, nu pot fi încălcate, nu pot fi schimbate, nu există cale de mijloc. Așa e albă sau neagră, satul nu îți oferă multe alegeri când vine vorba de evenimente importante în viață. Singurele nuanțe pe care ți le permite satul sunt acelea de pe hainele de sărbătoare, dar chiar și acele culori nu le alegi tu, le-ai ales strămoșii tăi.

Vă veți regăsi în următoarea povestioară. Este o lecție pe care o văd zi de zi, pe care mi-o transmite prin viu grai, sau mai bine zis, prin muzică. Este despre noi toți, despre dorințele fiecăruia și capacitățile fiecăruia de a alege direcția, de a înfrunta destinul, de a accepta ceea ce ne-a fost scris dinainte, fără ca noi să știm. Căci viața nu este niciodată lină, chiar și atunci când simți că ești dus de val. Viața este întotdeauna pe o mare agitată, un ocean în furtună, dar niciodată pe o plajă continentală. Poți să eșuezi pe o insulă pustie și, chiar dacă te afli

în mijlocul oceanului, nu știi care îți e soarta.

Nu era ceva legat de ambiție propriu-zisă, cu toate că putea să străbată sate întregi pentru această pasiune. Era doar dorință de apartenență, de identificare, de atașare față de tot ceea ce înseamnă locul acesta pentru el, un băiat dornic să învețe să cânte la acordeon. Dorințele întrec orice fel de teritorii, orice fel de granițe, dar rămân întotdeauna prizoniere în sufletul tău. Am învățat că de fiecare dată când simți că nu ai mijloacele necesare, trebuie să îți aduci aminte că focul nu a existat dintotdeauna, că tot ceea ce vedem în jurul nostru e palpabil pentru că la un moment dat cineva a crezut într-o idee și a știut că, fără acel pas primordial, propria-i ființă nu poate înainta, și nici urmașii lui.

Satul îi dăruise muzica și satul urma să o respingă. A vrut să facă școală, să învețe muzică, să știe cum să extragă sunete, bucurie și dragoste dintr-un instrument muzical. Satul se afla în fața unui dar divin, capacitatea unui fiu de-al său de a cânta divin. Satul l-a îndemnat să cânte, să aducă bucurie la horele de duminică și să aline sufletul împovărat. Dar când o întâmplare nefericită s-a abătut asupra familiei și negrul s-a așternut pe figura paternă, nu s-a mai vrut muzică, s-a vrut jale, s-au vrut bocete. Și protagonistul nostru, micul acordeonist, credea că era nevoie de școală, de note muzicale și partituri pentru a exprima tot ceea ce negrul cel mai negru nu reușise. Vedea cu ochii lui că muzica este singura scăpare, cea căreia îi spunea

dorul și cea care, la rândul ei, îi răspundea.

Satul nu a înțeles că o școală de muzică nu este un păcat într-un astfel de moment, nu e o sustragere de la doliul nemărginit. Nu au înțeles că muzica transmitea în acel moment tot ceea ce lacrimile nu mai puteau exprima.

Doinele sunt un strigăt, o terapie, o conexiune cu tot ceea ce îți lipsește. Așa că, în drumul lui, nu s-a mai oprit la școală, ci la casele oamenilor, pentru a le cânta trăirile în momente esențiale din viață. Cu cât timpul trecea, satul uita din supărare, iar din sufletul acordeonistului muzica răsuna tot mai cu foc, mai cu patos, tot mai frumoasă și mai melodioasă.

Și-a dat seama că notele muzicale nu sunt necesare pentru a citi sufletul unui om, trăirile lui, pierderile, câștigurile, iubirile și dezamăgirile. Și-a dat seama că în orice om se află muzică, la fel de frumoasă și melodioasă, și că e nevoie doar să fie eliberată. Astfel, a cântat din suflet, fără școală, profesor sau partituri. A început să cânte pentru el și pentru alții. Și-a înviorat simțurile și le-a înviorat și pe ale altora.

A știut că tatăl lui, pasionat și el de muzică, îl privea din cer și îl încuraja. Și a continuat să cânte, fără oprire, fără pauză, fără concediu, pentru că nu poți să îți iei liber de la ceva cu care te hrănești. Cântă azi, cântă mâine, cântă poimăine, cântă mereu, pentru că muzica nu se oprește. Studiază de peste 40 de ani acordeonul, pentru că e ca și cum s-ar studia pe el. Și nu are de gând să se oprească, pentru că muzica

live nu are un buton denumit „stop”.

Și așa cum muzica nu are infinit și mereu se poate găsi o altă formulă melodioasă, cuvintele mele sunt mereu prea puține și prea sărace pentru a exprima tot ce sufletul meu simte pentru acordeonistul din

povestea noastră, tatăl meu. Și iată încă o confirmare că studiul nu este suficient când nu există pasiunea și darul divin. Chiar dacă am studiat muzica, iartă-mă că nu am cântat. Nu am vrut să greșesc notele, pentru că sufletul meu nu știe să citească partitura. Sau cine știe, poate gândesc greșit, poate

ar fi fost suficient să mă nasc la sat.

Tot ceea ce am scris este dedicat tatălui meu, Costel Varză, care în luna iunie împlinește 65 de ani. La mulți ani, tată! Nimic pe această lume nu poate exprima cât de mult te iubim!

Copilărie fericită!

Copiii cercului de fotografie din cadrul Centrului cultural Teodor Burada, coordonator prof. Iulia Pană, exprimă bucuria anilor lor tineri. Ilustrațiile acestui număr de revistă le aparțin.

Însemnări

În mai fetele au bujori!

■ Anca JIGMOND

A venit și luna mai! Explozie de flori, armonie de culori. Nu că am subestima importanța sau frumusețea vreunei reprezentante florale din multitudinea soiurilor și speciilor lunii mai, dar toate gândurile mele se îndreaptă spre una singură, hai, fie două! Zâmbesc atunci când aștern aceste rânduri și spun minții mele: alege una, alege doar una și fă-o prințesa lunii mai!

Ei bine, nu mă pot decide, și vă povestesc despre cele două prințese ale lunii mai (cu nume masculine, nu de alta, dar ar fi nedrept să subestimăm farmecul prinților): bujorul și irisul.

Bujorul (*Paeonia L.*), dragul de el, cu petale catifelate, a stârnit mereu ocheade indecente și a incitat la discuții de tot felul, purtate de vecine pe la colțul străzii. Nu că mă laud, dar am avut mereu grădina plină ochi de frumusețile acestea roșii, roze și albe.

Este simbolul aniversării celui de-al doisprezecelea an de căsnicie, este floarea ce reprezintă perfect momentele romantice, este aducător de bunăstare, simbol al pudorii în tradițiile populare; bujorul rămâne „cel mai frumos” reprezentant al lunii mai. Cultivat și folosit din vremuri de demult de orientali, este pentru chinezi

cea mai frumoasă floare, simbol al nobleței și al frumuseții femeii.

De la bujorul de grădină se folosesc atât petalele, cât și rădăcina, pentru tratarea diverselor afecțiuni. Fiind floarea ce simbolizează frumusețea femeii, era normal ca din petalele catifelate să se prepare creme dermato-cosmetice pentru tratatea pielii sensibile. Și pentru că acest anotimp, de-a dreptul ranchiunos, ne-a făcut pe toți să fim chinuiți de tuse și dureri articulare, vă spun că din extractul de rădăcină de bujor se prepară tincturi care ajută la tratarea tusei astmatice, a durerilor articulare, cum ar fi artrită, gută, reumatism. Dar NU FACEȚI ASTA ACASĂ, ci apălați la specialiști!

Să trecem acum la prinți (am schimbat în timp ce scriam - vedeți, nici eu nu mă decid, deoarece aveam în cap liliacul) și să spunem că prințul lunii mai este Irisul sau, cum ar zice copilul meu, mare pasionat de flori: nu există iriși, doar STÂNJENEI!

Ideea mi-a venit acum: Ionuț, știi că mi-ai trimis niște poze superbe? Ei bine, ele m-au inspirat! Dragii mei, păi dacă bujorii au făcut discuții, irișii aceștia creează isterie în cartier! Nu e glumă, dar atunci când îi rărim se face coadă la gard, mai ceva ca pe vremuri la banane!

Irisul (*Iris*), cel care poartă numele zeiței Iris, mesagera zeilor, personificarea curcubeului, cea care făcea legătura între cer și pământ, este, fără urmă de îndoială, simbolul roialității, fiind unul din însemnele monarhiei franceze (Fleur de lis).

Mov, albaștri, galbeni, albi, mari cât casa sau pitici - fiecare cu frumusețea și simbolistica lui! Ai mei sunt mov, galbeni și tărcați, iar eu îmi manifest invidia pentru cei ce dețin în grădina lor pe cei maro, pentru că da: există și maro!

Simbolizează în egală măsură speranța, curajul și admirația. Poate fi oferit în dar ca un simbol al simpatiei și al recunoștinței și pentru mine sunt asociați fără urmă de îndoială cu culoarea mov.

Și pentru că vorbim de mov, vă spun că acesta înseamnă: Inspirație, Imaginație, Individualitate, Spiritualitate!

Culoarea artiștilor este folosită totuși cu moderație în amenajările interioare. În natură este rar întâlnit și se crede că lumea preistorică nici nu știa de existența culorii mov, pentru simplu motiv că ... atunci nu exista!

Lumea a evoluat și mov-ul a ajuns să fie cea mai vizibilă lungime de undă a energiei electromagnetice. Iată de ce „mov” este asociat cu energiile supranaturale.

După atâta inspirație, spiritualitate, „mov” semnifică, în egală măsură, decadența și vanitatea – că doar vorbeam mai devreme de capete încoronate.

Relaxați-vă, vine vara, tratați bronșitele și pregătiți-vă de plajă! Urmează un capitol nou, de vară, cu mult soare!

Expoziția REIMAGINAR – Ioana Călinescu

■ Iulia PANĂ

Aristotel considera în „Metafizica” toate lucrurile, indiferent că se află în natură sau sunt făcute de mâna omului, ca fiind unitatea dialectică dintre formă și materie: „Producțiile artistice sunt acelea a căror formă este sufletul artistului”.

Sufletul artistului se divide ca într-un joc abstract cu fiecare idee, cu fiecare culoare sau fiecare linie trasată. Din aceste bucăți de suflet se desprind frumusețile artei.

„Reimaginar” este o colecție de 24 de lucrări de colaj / pictură sub semnătura artistei vizuale Ioana Călinescu. Expoziția s-a aflat pe simezele Bibliotecii Județene din Constanța și apoi a făcut parte dintr-o retrospectivă mai amplă a artistei sub titlul „Etape”, expusă la Cercul Militar din Mangalia.

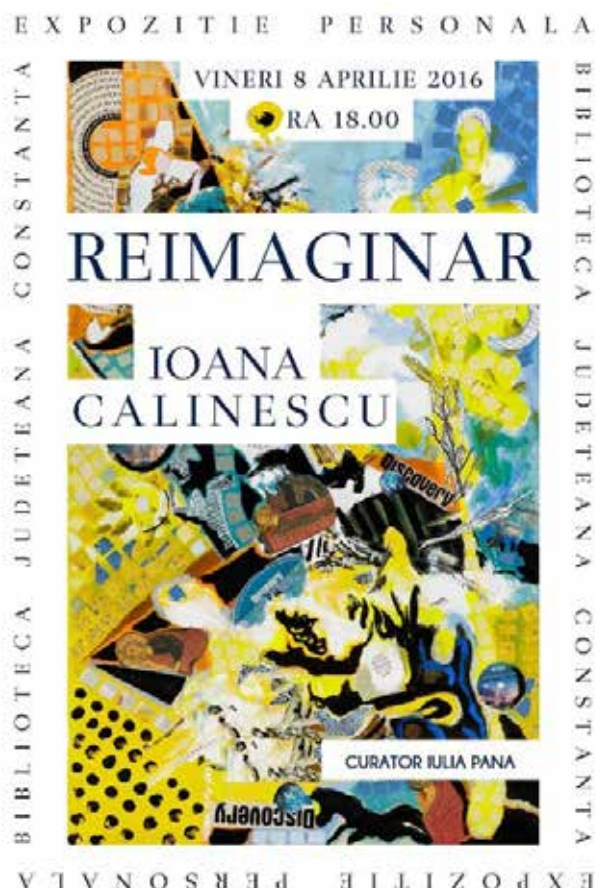
Ca o etapă din evoluția artistică a Ioanei Călinescu, seria de colaje/pictură conturează un demers imaginar în zone diferite căutărilor sale. Colajul surprinde, de această dată, modul în care operează /decupează/disecă scene de viață, istorii, sau pur și simplu pune cap la cap un decupaj cu

povești.

Etimologic, cuvântul „colaj” provine din franceză („a coller”, a lipi). Principiul colajului devine centru de interes în manifestările artei secolului XX, ca artă formală realizată din asamblarea diferitelor structuri materiale, astfel compoziția plastică luând o nouă formă. Deși aplicarea colajului este o tehnică folosită cu predilecție odată cu începuturile secolului XX, primele manifestări au avut loc odată cu descoperirea hârtiei în China sub forme limitate, până când, în secolul X, caligrafii japonezi au început să își lipească stampele pe un alt strat de hârtie pentru o rezistență mai bună. Pe de altă parte, în Europa medievală, o formă de colaj s-a observat în tendința de a înfrumuseța obiectul artistic prin adaos de diferite alte materiale (ex: bijuteriile și aurul ce îmbrăcau icoanele medievale).

Experții susțin că folosirea colajului, în adevăratul sens al cuvântului (ca artă) are loc abia după anii 1900, în raport cu începuturile modernismului, și depășește principiul de simplă alăturare prin lipire a unui obiect de altul.

Primele stilizări cu ajutorul colajului au luat naștere cu ajutorul pictorilor cubiști Georges

Ioana Călinescu la vernisaj

Braque și Pablo Picasso. Aceștia foloseau bucăți și forme de hârtie, ziare împrăștiate și lipite în cadrul lucrării, oferind o perspectivă nouă rezultatului final. Braque folosea cu precădere această tehnică în desenele sale de cărbune, pe când Picasso a fost primul pictor care a adoptat colajul în același timp cu tehnica uleiului pe pânză. De asemenea, artiștii surrealiști foloseau extensiv colajul ca formă de expresie. George Braque și Pablo Picasso, aflați atunci în perioada de creație cubistă, îl lansează ca o parte distinctivă din Arta Modernă. În fond, colajul este format din asamblajul unor forme diferite, în intenția de a realiza o nouă imagine.

O nouă imagine a metaforelor plastice „Reimaginar” – este modul personal de reinventare artistică, propus de Ioana Călinescu, un artist care lucrează intens în căutarea unei note personale. Influențată în lucrările de pictură de compozițiile lui Kandinski, cel care a pus accent pe formă și culoare, subliniind faptul că esența „vorbirii” unei opere de artă stă în efectul abstract și direct al unei lucrări, dar mai ales în comunicarea ideilor și sentimentelor, acum ne surprinde cu o expoziție total opusă. Așadar, Ioana Călinescu se recompune spiritual în colaje ce relevă parte din frământările prezentului artistic, dar operează și o incizie în prezentul cotidian. Povești descompuse și recompuse, imagini decupate și reimaginate, litere și cuvinte tipărite și retipărite, ca și viața un lung șir de momente prinse în centrifuga mentalului și uneori eliberate în oaze de liniște.

Ieșirea din tipar I - Ioana Călinescu

Considerat un adevărat meșteșug ca tehnică, colajul pe care îl practică Ioana Călinescu denotă o atență și migăloasă aplecare asupra formei, construind cu răbdare background-uri scenografice

pe care montează uneori un poem, alteori memorii afective cu impact metaforic.

Origin all - Ioana Călinescu

Ioana Călinescu folosește ca element principal hârtia de ziar sau din pagini de cărți, textul tipărit atribuind lucrărilor sensuri diferite, în pete de culoare, accentuând, într-o notă de sens, într-o ordine estetică, deseori ritmică, cromatismul.

Vegetal – Ioana Călinescu

Cu apropieri de ideea colajului suprealist, inspirând noi asociații vizuale, poetice și onirice, de cele mai multe ori recompunând universuri, supuse

capriciilor inconștientului, artista captează atenția. Colajele cu titlul Mozaic I și II sunt adevărate reconstituiri fragmentate de mozaic roman, cu un interesant mesaj estetic și cromatic.

Mozaic I - Ioana Călinescu

Esoterismul este prezent în lucrările Ayurveda și Shaman, o meditație decorativă.

Shaman - Ioana Călinescu

Ayurveda- Ioana Călinescu

Lucrarea ce constituie și afișul expoziției a fost remarcată de un tânăr aspirant la titlul de critic de artă, Yigru Zelti, care a și scris, citez: colajele Ioanei Călinescu „Strălucesc prin dinamismul textual mai ales prin lucrarea Discovery”.

Discovery - Ioana Călinescu

Artistul vizual Ioana Călinescu este dublat de profesorul dedicat ...Astfel descoperim două lucrări în care ludicul își face apariția (inside me și outside me) cu forme infantile, dar constituite în același joc al decupajului, în care artista folosește desene din lucrările unor copii.

Nu știu cât l-a vizualizat Ioana Călinescu pe Ion Bârlădeanu, artistul boem până în măduva oaselor, artistul care și-a decupat viața într-o ghenă și s-a autointitulat regizorul de colaje ...4 dintre lucrările ei merg într-o direcție apropiată ca și tehnică de colajul lui Bârlădeanu, de tip fotogramă cinematică cu filon de artă pop – surrealist – dadaistă, compunând însă într-o manieră satirică personală momentele prezentului...cu titluri sugestive: Dacă, Matrimonială, Somnul rațiunii ...

Pentru colaj ai nevoie de o măiestrie aparte, aceea a unui mic bijutier în hârtie care își apleacă mintea și priceperea, imaginația, dar mai ales răbdarea de a folosi orice rest de hârtie, elemente aparent disparate, pe care le îmbină cu acribie într-o mirabilă compoziție.

Trăim într-un prezent asemănător unui colaj care ne solicită constant percepția artistică, un timp în care artiștii caută noi abordări, dar așteaptă și noi receptări din partea privitorilor.

145 de ani de la nașterea unui geniu român – Nicolae Iorga

■ Aurelia LĂPUȘAN

Istoricul Nicolae Iorga s-a născut la început de iunie 1871. Data de 5 iunie ar trebui să stea prinsă în calendar cu roșu. Despre el George Călinescu scria: „Cunoașterea aproape monstruoasă a istoriei universale și române în cele mai mici detalii, direct de la izvoare, i-a îngăduit istoricului să improvizeze la cerere și în scurt timp, istorii parțiale: monografii de orașe, de domnii, de familii, istorii de relații, istoria bisericii, istoria armatei, istoria comerțului, istoria literaturii, istoria călătorilor străini, a tipăriturilor. Și acestea nu sunt simple îndreptare, sunt sinteze complete, exhaustive, uneori disperant de amănunțite, egoiste în note până a nu lăsa altuia bucuria unui adaos.”

Personalitate monumentală a culturii românești, bărbat înzestrat de Dumnezeu cu o memorie fenomenală, cel mai mare poligraf al neamului românesc (circa 1.250 de volume publicate și 25.000 de articole).

În urbea natală, Botoșani, urmează școala primară și gimnaziul, uimindu-și profesorii. Termină Liceul Național din Iași (1888); reușește într-un singur an să absolve Universitatea din Iași („magna cum laudae”, 1889).

În vara anului 1884, la vârsta de 13 ani, Iorga publică articole nesemnate privind politica lui Bismarck, în ziarul „Românul”, al lui C.A. Rosetti. În 1891, începe colaborarea la „Enciclopedia franceză”, continuând să trimită articole la revistele din țară, dintre care le putem remarca pe cele privind opera lui Nicolae Bălcescu și Nicolae Filimon.

Ca istoric literar, a publicat: „Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea” (vol. I-II, 1901); „Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688” (1904); „Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea, de la 1821 înainte”. „În legătură cu dezvoltarea culturală a neamului” (vol. I, 1907, vol. II, 1908, vol. III, 1909); „Istoria literaturii românești” (vol. I, 1925, vol. II, 1926, vol. III, 1933); „Istoria literaturii românești contemporane” (1934); „Istoria literaturii românești”. „Introducere sintetică” (1929). Ca om politic, a fost co-fondator al Partidului Naționalist-Democrat (1910), în anii 1931-1932, Prim-ministru și Ministru al

Educației Naționale. Membru al Parlamentului în mai multe legislaturi, Iorga era un reputat orator, temut de adversarii săi politici, consilier regal, președinte al Camerei Deputaților, Senator. Nicolae Iorga a fost fondator (1920) și director al Școlii Române din Franța de la „Fontenay-aux-Roses”. A editat și condus numeroase ziare și reviste („Neamul românesc”, „Revista istorică”, „Revue Historique du Sud-Est-Européen”, „Floarea darurilor” etc.); a fost unul dintre doctrinarii sămănătorismului (a condus revista „Sămănătorul” în perioada 1903-1906).

„Timp de câteva decenii, numeroși locuitori ai județului: politicieni, intelectuali, țărani, elevi, i-au scris lui N. Iorga, informându-l asupra celor mai semnificative evenimente petrecute în județ, cerându-i sfatul sau ajutorul în rezolvarea unor probleme de cele mai felurite aspecte sau invitându-l să fie alături în momente importante din viața comunităților din care făceau parte. La acestea, Nicolae Iorga răspundea tuturor celor ce i

se adresau în scris, și care avea un impact emoțional deosebit de puternic asupra acestora.”

Mare dascăl al românilor, Iorga a iubit mult Dobrogea și a luptat pentru ea, dăruindu-i mult din neodihna și cutezanța sa. A venit deseori la Constanța, urzindu-i un viitor strălucit: „Constanța triumfătoare din care va fi dispărut amintirea umilei Chiustenge musulmane, va fi un oraș în adevăr românesc”. El a vorbit despre menirea presei în mod special în Dobrogea.

„O personalitate care trecea des prin gara Constanța era Nicolae Iorga”, scriau cronicarii. Trecea prin stație ca o adevărată vijelie. Profesorul străbătea în fuga mare mulțimea de oameni care umplea peroanele gării, îndreptându-se spre ieșire, unde-l aștepta automobilul cu care-și continua călătoria spre Mangalia. În urma savantului „alerga” cunoscutul avocat N.D.Chirescu, și el, ca și Iorga, purtând barbă mare și neagră. Avocatul Chirescu era cumnatul profesorului și locuia la Constanța, unde conducea activitatea Ligii culturale, al cărei președinte absolut era Iorga. La Mangalia, istoricul avea o vilă. „Astăzi mă pot retrage uneori, la o parte și de datorită corecturilor din fiecare seară - de vreo treizeci de ani de zile - ale tipografiei mele, acolo, în mijlocul codrului care-mi vorbește în diminețile

sângerate deasupra muntelui și în misterioasele amurguri fâșietoare, cu glasuri pe care-mi pare că le cunosc demult și le înțeleg, venind din aceeași mare ființă care este și în bradul care-și mișcă acele la vânt și în cugetarea și simțirea mea înseși; aici se poate căpăta acea contopire în totalitatea, cu multiple înfățișări, a lumii din care noi facem cu atât mai rău, cu cât ne deslipim egoist, prin mândria noastră umană, mai mult, atunci când de fapt, la o înțelegere mai adâncă toți și toate suntem totuna și la ansamblul comun trebuie să raportăm orice. Senină și supremă împăcare, pe care numai în astfel de locuri singurate și tăcute poți să o capeți. Sau, pe un loc luat tot împreună cu altă sărăcime intelectuală în fața mării singurate de la Mangalia, cele câteva odăite din vârful cărora poți privi pentru același simț integral al tuturor vieților, marea singură, măreț de calmă în zilele bune, când pescărușii o brăzdează cu un colț din alba lor aripă veșnic călătoare, ori furios spumegătoare, când o bate furtuna prinsă în cazanul malurilor închise, care mușcă lacom din înaltul mal galben căptușit cu algele putrede.

Sunt oameni buni care cred că pentru atâta trudă de o viață întreagă care, pentru sine și pentru ai săi, și-a interzis aproape orice distracție - nu știu de câte ori, într-o așa de lungă petrecere la București, am

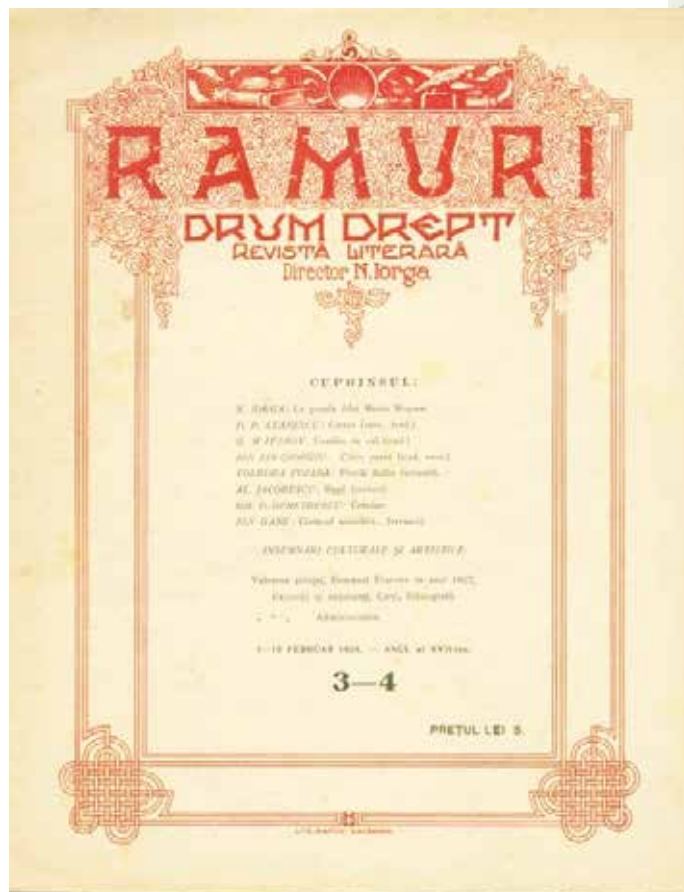
Ministrul Greciei, invitatul lui Nicolae Iorga la Constanța, în 1931.
Elena Papazoglu și comunitatea elenă din localitate oferă o recepție la Hotel „Palace”.

călcăt cu ai mei într-un teatru și am stat la o masă de grădină, și în tinereță n-am știut ce e un vagon de dormit ori un prânz la un restaurant de gară, mergând până la Paris cu proviziile de acasă în hârtie -, e prea mult ceea ce numai aceste păgâne osteneli de până la zece ceasuri pe zi au putut să-mi dea mie, care am intrat în cariera mea cu hainele singure de pe mine. Ba chiar au socotit milioanele, o, cât de multe! Pe care le-am întrebuințat pentru „vilele” pe care nu le-am văzut niciodată, și le-au și găsit originea: în ce am răpit statului ca ministru de un an de zile. S-a întâmplat chiar ca, la Mangalia, unde se știe că am îndemnat pe orice datornic, pe orice învățător, pe care *eu* nu l-am plătit să se arunce în mare, niște suflete caritabile s-au oprit înaintea casei mele, încă necomplet plătite, și cu glas tare înaintea copiilor mei și-au arătat părerea că am clădit-o din banul public, pe care am avut cutezanța să mi-l însușesc...”¹

Despre vila sa de la Mangalia, savantul scria că „are dreptul la câteva luni de liniște, în odăile de la Mangalia.

Dar, în timp ce acesta se afla acolo, „veniseră la mine câțiva proprietari rurali foarte împovărați, care-mi cereau moratoriu sau alte măsuri care ar fi lovit greu în creditul țării. Le-am refuzat. Ofeream

¹ Iorga, O viață de om așa cum a fost, vol. IV, Editura Minerva, 1981, p. 147-148

în schimb recomandații către organele fiscale pentru păsuiri indicate de situație. Din dos, un glas a tășnit: „Dar noi suntem desperați”. I-am răspuns că, deoarece de o parte e casa mea, de alta e marea, dacă ar fi desperați s-ar fi aruncat în mare în loc să-mi vină în casă. La o observație că se protestează polițele, am obiectat că astăzi aceasta n-are gravitatea din timpurile normale. Am fost denunțat îndată, de o presă cumpărată, că am recomandat aruncarea în mare a debitorilor - va veni vremea de li se va spune și învățătorilor că le-am dat și lor același stat - și că am indicat ca mijloc de salvare neplata datoriilor, eu însumi prezentându-mă ca exemplu./.../

Primit de suveran ca de un judecător de instrucție pentru „declarațiile” de la Mangalia, prezentasem o demisie pe care o voi înnoi când ministrul de finanțe a vrut să treacă salariile învățătorilor la comune și când, în ianuar 1932, a reînceput, după ce se părăsise ideea ministrului Argetoianu, jocul de-a Titulescu - omul picând din cer ca în poveste, la fiecare „criză Ministeriabilă” pe care i-o provocau acoliții.”²

² Iorga, O viață de om așa cum a fost, vol. IV, Editura Minerva, 1981, p. 211

În Memoriile publicate telegrafic timp de opt ani, Iorga a ținut cu multă grijă calendarul deplasărilor sale în Dobrogea : « 24-5 iunie. Conferință la Constanța, despre « Lipsa de virtute cetățenească » ; deși din cauza zăbăvii mele, foarte mulți plecaseră, sala e ticsită de lume. A doua zi la Mangalia. Întors prin frumoasa regiune a " Bărganului " dobrogean, pe la Adamclisi, Cusgun, Silistra, unde aflu pe Tașcu Pucerea și pe Pericle Papahagi, Turtucaia - infect cuib tragic - și Oltenița ».

« 29 septembrie. La Piuța Petrei, Hârșova și Constanța, în cercetarea monumentelor romane. 30 septembrie. La Mangalia. Întoarcerea prin Silistra. 21 decembrie. La Constanța pentru o conferință despre « Latinitatea dobrogeană ». Apoi, noaptea la Mangalia. 22 decembrie. Vorbesc la legea curbei salariilor./.../28 mai 1932. La Cernavodă așteptăm sosirea trenului regal. Impunătoare ceremonia decorării micilor vase ale escadrei pe Dunăre. Amiralul Gabrielescu, cam obosit, amintește fapte de arme din ultimul războiu care pentru noi toți sunt o revelație. Dejun cu regele, foarte bine dispus. Cer voie să văd casa mea din Mangalia. La întors, ceremonia pe cele două vase noi de pe Marea Neagră, care cu altele mai vechi, pleacă sub comanda prințului Nicolae, la Malta, e sfârșită. Plec spre Basarabia. /.../28 iunie. La Mangalia, pe strașnica ploaie care salvează o parte din recolta Dobrogei. La Constanța cercetez bisericile (cu picturi de Mirea, de Marinescu ; se pregătește a lui Toniță) și găsesc cea mai groznică școală normală de fete din țară. Manolescu mi-a spus că s-a încheiat convenția pe care francezii la Geneva au găsit-o excelentă »

Cunoașterea vieții și operei monumentale ale nemuritorului Iorga ne sunt datorie și onoare. Cu atât mai mult cu cât el a aparținut deopotrivă, prin muncă și îndemn și spațiului dobrogean.

Nicolae Iorga, cetățean de onoare al orașului Balçic

Nicolae Iorga ne îndemna: „Țara noastră are, înainte de toate, o datorie: aceea de a munci. Munca, adevărată și spornică, nu se poate face decât prin solidaritate națională”. Valabil și astăzi mai ales.

Mangalia în 1924. În acest perimetru s-a aflat vila lui Iorga

Grigore Sălceanu, un nume în cultura Dobrogei

■ Aurelia LĂPUȘAN

La 23 aprilie 2016 se împlinesc 105 ani de la nașterea poetului și dramaturgului constănțean Grigore Sălceanu. Despre el, criticul și istoricul literar Șerban Cioculescu scria : „Am avut pictori marini. Avem și un poet al Pontului Euxin, un urmaș delicat și sensibil al lui Ovidiu.”

Scriitorul s-a născut la Galați, dar a urmat cursurile liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanța, apoi pe ale Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. A frecventat cenaclul literar condus de Mihail Dragomirescu. Și-a desăvârșit studiile la Paris, la Sorbona, urmând cursurile profesorilor Gustave Michaud, Daniel Mornet, Andre le Breton, Ferdinand Brunot.

La terminarea studiilor, s-a întors în țară și a fost numit profesor de franceză la Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța.

În 1936, întemeiază la Constanța cenaclul literar pe care îl conduce câțeva decenii, îndrumând tinerele talente dobrogene. A colaborat la mai multe publicații : *Convorbiri literare*, *Analele Dobrogei*, *Universul literar* etc. Pentru traduceri din lirica franceză, primește „Premiul de poezie al Institutului de literatură” în 1925 și premiul de poezie „Ioan N. Roman” pentru poemul „Bairamdede” în 1934, premiul de poezie „Adamachi” decernat de Academia Română, în 1943.

Sălceanu este autorul a numeroase volume de poezii, poeme și piese de teatru în versuri, publicate începând cu anii perioadei interbelice: „Fierbea az-noapte marea” (1933), „Nopti pontice” (apărută în anul 1937 și republicată în 1969 în Editura Pentru Literatură, cu o prefață semnată de academicianul Șerban Cioculescu, fostul său coleg de facultate), „Furtuna” (piesă în versuri, 1937), „Fata de împărat” (poem premiat de Academia Română în anul 1941), „Poemul creațiunii” (1943), „Pe un țărm de mare” (piesă în versuri, 1943), „Iluzia” (piesă în versuri, 1944) și „Ovidius” (tragedie în 5 acte, în versuri, 1958). Ulterior urmau să mai apară „Hyperion” (piesă în 5 acte), „În larg” (piesă în 4 acte), „Decebal” (dramă istorică în 5 acte), un volum de traduceri din lirica franceză (Victor Hugo, Lamartine, Leconte de Lisle și Paul Verlaine), precum și un volum de traduceri în limba franceză din poeți români, cuprinzând: „Luceafărul” lui Mihai Eminescu, pastelurile lui Vasile Alecsandri, „Miorița” și „Meșterul Manole.”

Își amintește profesorul universitar Garabet Kumbetlian: „În perioada anilor 1950-54 am avut fericirea să fiu elevul la limba și literatura franceză al lui Grigore Sălceanu. Tragedia „Ovidius” a lui Grigore Sălceanu a fost pusă în scenă la Teatrul din Constanța în anul 1957, cu prilejul

împlinirii a 2000 de ani de la nașterea poetului exilat, cu prestația de excepție a neuitatului actor Constantin Codrescu, în rolul lui Ovidius. Cu ea a făcut turneu în Italia Teatrul dramatic constănțean. Mi-l amintesc, când la o vârstă destul de înaintată, în zilele de vară, venea împreună cu soția pe promontoriul plajei „Tataia”, unde își instala fotoliul pliant, așezându-se și privind marea ore întregi, în liniște și reculegere. Soția și ea în vârstă, dedicată până la sacrificiu poetului, stătea în tot acest timp în picioare, în spatele fotoliului, sprijinindu-se cu mâinile de spătarul lui și veghind asupra poetului, care nu-i mai era soț, ci idol”.

O altă piesă de succes a fost „Hyperion”- viața romanțată a Luceafărului poeziei românești Mihai Eminescu, pusă în scenă cu prilejul comemorării acestuia. Pe Grigore Sălceanu l-au prefațat cu căldură și entuziasm Nicolae Iorga/ Cuget Clar 1937/, Perpessicius/ programul spectacolului Hyperion 1965/, Șerban Cioculescu/ Nopti pontice 1969/ și alții. Giuseppe Lugli, secretarul Academiei Dei Lincei din Roma, scria în ziarul „Il messaggero”: „Tragedia Ovidius a lui Grigore Sălceanu, mai simplă și mai umană decât a lui V. Alecsandri, prezentată în Italia, cred că va avea mult succes.”

O piesă de teatru despre care nu se mai știe nimic s-a numit „Basarabia”, Poem eroic închinat memoriei căpitanului erou Nelu Stănescu datată 6 iulie 1942. Prezentarea ei s-a făcut la teatrul radiofonic în cadrul emisiunii „Ora Ostașului”.

Grigore Sălceanu a murit la 19 iulie 1980, la vârsta de 79 de ani.

„Mici developări” din istoria artei fotografice (V)

■ Iulia PANĂ

După periplitul prin istoria descoperirilor lui George Estman, ne reîntoarcem la începuturile fotografiei în România, trecând în revistă câteva nume ale căror fotografii au rămas în patrimoniul național.

Franz Duschek este un alt fotograf de succes din perioada de început. Prieten, cumnat și concurent cu Carol Pop de Szathmari, el avea la rândul său un studio impresionant în centrul Capitalei, înconjurat fiind de casele celor mai avuți și influenți locuitori ai orașului. La recomandarea lui Constantin Kretzulescu, a obținut din partea lui Carol I titlul de fotograf al Curții, în anul 1867. Există chiar o manieră de a fotografia în „stil Duschek”. Munca lui a fost continuată de Duschek fiul.

Franz Duschek a rămas în istorie ca unul dintre cei mai importanți fotografi care au activat în București. Între subiectele pe care acesta le-a imortalizat se numără hanurile, bisericile, spitalele sau diferitele locuințe bucureștene într-o manieră ce permite observarea detaliilor arhitecturale sau viață cotidiană a orașului într-o perioadă caracterizată de transformări, când orașul capătă un aer occidental.

Succesul lui Duschek este confirmat de faptul că acesta și-a deschis un atelier de fotografie în centrul orașului, unde erau realizate portrete ale unor personaje importante, dar și imagini de tip vedere care erau la mare căutare în epocă.

Fotografia sepia de pe pagina următoare este tip „carte de vizite” realizată în studio, reprezentând pe maiorul Constantin Barozi, comandantul Regimentului de Artilerie, stând în picioare, în uniformă de mare ținută.

Mâna dreaptă se sprijină de o măsuță, pe care se află chipiul său. Mâna stângă se sprijină de mânerul și garda sabiei. Pe față, sub imagine, se află imprimat cu culoare roșu vermillon, în stânga „DUSCHEK”, iar în dreapta „BUCAREST”. Fotografia este lipită pe un carton crem, având pe verso imprimată marca atelierului fotografic și următorul text roșu vermillon, dispus pe șase rânduri „FRANZ DUSCHEK/ PHOTOGRAFULU CURTEI/ J.Selle Domnitorului/ C A R O L I./strada noua/ BUCURESCI/.” Jos se află aplicată o șampilă ovală cu cerneală albastră (estompată) cu textul „MUZEUL MILITAR NAȚIONAL - BIBLIOTECA - Nr. 17.552”.

Stilul Duschek se definește prin spontaneitate, care lasă impresia de instantaneu. Era atras de evenimentele care se întâmplau cu rapiditate.

Mai jos veți observa un Lot de 5 fotografii realizate cu ocazia vizitei împăratului Austro-Ungariei, Franz Joseph, în România, 1896, piese rare realizate de Atelierul Franz Duschek-Fiul, 1885-1919, București.

Fotografii pe hârtie fotografică, alb-negru, montată pe carton.

La un moment dat, Szathmari și Duschek au avut un atelier comun și foloseau cartoanele în comun; de aceea unele imagini apar ca fiind și ale lui Szathmari și ale lui Duschek.

Duschek și Reiser au călătorit în Africa și printre cele mai frumoase poze care se păstrează despre piramidele din Egipt sunt cele făcute de Duschek.

Franz Duschek, unul dintre primii fotografi români, contemporan cu Szathmari, Reiser ș.a. avea studioul de fotografie în centrul capitalei, într-o zonă locuită de oameni influenți. În 1867, deși până atunci autor

al unor fotomontaje mai mult documentare, Franz Duschek își formează un stil, însă stilul său avea să evolueze de la documentaristică la peisaje și portretistică.

Franz Duschek fiul a preluat de la tatăl său atelierul fotografic și a dezvoltat afacerea familiei. În 1896, cu ocazia vizitei oficiale a Împăratului Austro-Ungariei în România, a publicat un album din care fac parte fotografiile de față. Franz Joseph era primit cu un fast deosebit, atât la București, cât și la Peleș, iar guvernul român și familia regală nu au precupețit efort și resurse pentru a-l găzdui potrivit rangului. Imaginile de excepție surprind pavoazarea capitalei pe traseul oficial și toate detaliile care urmau să fie lipite pe cartoanele originale, cu marca atelierului fotografic, și reprezintă piese spectaculoase de colecție.

Poza alăturată o înfățișează pe Principesa Maria 1899 - Fotograf Franz Duschek

Portretul Poetului Mihai Eminescu, care a fost considerat o bună perioadă de timp imaginea reprezentativă a poetului, îi aparține lui Franz Duschek. Fotografia a fost realizată în perioada 1880-1883, atunci când Eminescu avea în jur de 30-33 de ani și a fost publicată de Titu Maiorescu într-un medalion cu portretele membrilor Asociației Culturale Junimea; acesta e și motivul pentru care

poetul a ajuns în atelierul lui Duschek. Portretul a fost folosit ulterior în volumul „Princeps”, intitulat „Poesii”, dar și în revista „Familia”, la moartea lui Eminescu, în 1889.

Iată ce se scria la începutul secolului XX despre această imagine: „Portretul cel mai vrednic de nemuritorul nume al lui Eminescu rămâne fotografia din tabloul «Junimei». Ea datează din epoca maturității poetului când personalitatea sa extraordinară ajunsese a se manifesta în toată strălucirea și toată vigoarea ei: și'n literatură, și'n viața publică. Ea ne arată imaginea poetului din vremea în care el a fost, pe cât soarta și mediul l'au iertat să fie, mai mult ca oricând al său propriu, ori mai bine zis – al geniului său. De aceea este și portretul cel mai indicat a decora casele cărturarilor noștri, museele noastre, toate așesămintele noastre culturale; a înfățișa străinilor pe cel mai de seamă poet și cugetător al Românilor; a inspira pe artiștii viitorului cari vor prinde în culori și cari vor săpa 'n marmură, ori vor turna în bronz pentru vecii vecilor, chipul cel mai adevărat al scriitorului nostru celui mai desăvârșit! [...] Aceasta-i cea mai bună și cea mai credincioasă icoană a lui Eminescu”.din . Ion Scurtu, „Portretele lui Eminescu din Calendarul Minervei”, V, Ed. Institutului de Arte Grafice și Editură Minerva, 1904, pp. 91-92.

Ca fotograf al Curții, Franz Duschek era apreciat de clientela aristocrată a epocii. Cunoscut în rândurile protipendadei bucureștene, își anunțase cu emfază deschiderea studioului în care îl va fotografia mai târziu pe Eminescu: „Îmi permit a face onorabilul public atent că pozițiunea favorabilă a actualului meu atelier îmi permite de aci înainte a efectua în modul cel mai bun recepțiuni fotografice, în toate zilele, în orice timp, senin sau nouros, și, prin urmare, sunt în plăcuta pozițiune a asigura că voi putea satisface orice justă acceptare a unor public ce-mi va visita atelierul”.

Note de curs artă fotografică

Surse : <http://www.historia.ro/>
<http://www.muzeuldefotografie.ro/>
<http://www.artmark.ro/>

Urmarea în numărul viitor

Copiii de la Pantelimon

■ Dr. Lavinia DUMITRAȘCU

Copiii intră în muzeu, frumoși și sfioși, supravegheați îndeaproape de „doamna” și de mămici. Respectuoși, salută cu „Bună ziua!” și „Sărumâna”. E un loc unde au mai fost și unde deja se simt ca acasă.

Urmează echiparea în costumele populare dobrogene. Sunt cei mici, „juniorii”. Adică sunt în clasa a III-a, în clasa a II-a și chiar în clasa I. În liniște, își împart straiile, sub coordonarea „doamnei”, ajutați de mămici și de „tantile” de la muzeu – cu care deja s-au împrietenit. Pentru cel mic de tot, costumul e prea mare. Doamna face ajustări, dar hainele tot atârnă pe el. E mândru de straiile sale populare, pe care le mângâie cu drag și respect.

Aliniați, copiii intră în „Sala pictată” a muzeului ca într-o biserică. În liniște, sfioși, se așează fiecare la locul lui. Două rânduri de copii, îmbrăcați în straii populare, flanchează spațiul lăsat liber pentru spectacolul care va începe curând. Doamna îi mai așează, le mai potrivește straiile. Cu drag și glumind, eu îi mai spun „doamna colonel, general sau mareșal”. Îi ține din scurt, îi mângâie și se citește în gesturile lor cât o iubesc.

Până le vine rândul stau drepți, sorbind fiecare cuvânt al vorbitorilor și fiind foarte atenți la spectacolul colegilor lor. Flutură stegulețele

tricolore, convinși de simbolul pe care-l reprezintă acest simbol național. La început, când veneau cei „mari”, ei jucau pe margine. Acum, sunt „vedetele”.

Urmează. Deși sunt obișnuiți cu spectacolele și camerele de filmat, au emoții până în momentul în care încep jocul. Ceea ce-i caracterizează pe acești copii este seriozitatea. Degeaba le spun să zâmbească, degeaba le fac semne. Ei sunt concentrați acolo. Nu cred că merg pe principiul „trebuie să ne iasă”, să nu greșim, ci pe plăcerea de a juca. Niște ghemotoace care frământă covorul în pașii lor. Băiatul cel mic aleargă parcă pentru a ține pașii cu colegii lui, dar își face și dansul. Spectatorii se ridică în picioare și se apropie pentru a-i vedea mai bine și a-i filma. Încep lent, ca un joc de copii și, treptat, dansul dobrogean se iuțește, pașii lor mici se accelerează și sunt atât de pătrunși de joc, încât par că nu mai respiră și plutesc. De pe margine, doamna încă le mai dă indicații. Degeaba. Le mai alunecă câte un brâu sau o floare din păr. Nu contează pentru ei. Sunt concentrați la joc. Nu neapărat la pași, cât la ceea ce simt. Tot nu zâmbesc. Copiii simt românește. Sunt pătrunși - și acest sentiment este împărtășit și de colegii lor de la alte școli, care susțin momente românești la manifestările muzeului. Nici

aplauzele nu le aduce zâmbetul pe buze, dar îi simți mulțumiți și mândri că au arătat ce pot.

Copiii se retrag, în liniște, la locul lor. Rămân drepti, fluturând din stegulețe, până la sfârșitul activității. Câteodată, îi dor piciorușele. Îi simt. Iau câte unul lângă mine, pe scaun, le fac semn să se așeze. Se uită la doamna, pentru a cere voie. Doamna se încruntă – nu degeaba îi mai spun „colonel” –, dar cedează, cu drag și grijă pentru copii, în cele din urmă.

De fiecare dată, doamna prezintă costumele făcute special pentru ei de Cornelia Linu din Bistrița Năsăud, la comanda Primăriei Pantelimon - și mulțumește celor care au făcut posibilă venirea lor: directoarea școlii și primarul localității Pantelimon. Directoarea Școlii gimnaziale nr. 1 Pantelimon, Giorgiana Ionescu, încurajează „ieșirea în lume” a copiilor și nu de puține ori este prezentă la spectacolele lor. Primarul pune la dispoziția micilor dansatori microbuzul școlii - desigur, după ce acesta aduce copiii din teritoriul adiacent la școală.

Copiii aceștia frumoși, talentați, respectuoși, ascultători și bine crescuți sunt Ansamblul „Ulmetum Junior” din comuna Pantelimon. Ca și cei mari, sunt învățați să joace, să cânte, să rostească folclorul dobrogean al lui Teodor Burada și al lui D. Galavu de doamna învățătoare Siminica Boer – și ce „Paparude” am văzut și ascultat într-o vizită la

școala lor! Dacă e să dau exemple de dedicație, dau acest nume: Siminica Boer. Deși pensionară de destul timp, nu se poate „rupe” de copii și de folclor, pe care-l cunoaște de la „fața locului” și din cărți de specialitate. Iar despre energie, ce să mai vorbim...

Ansamblul „Ulmetum” a fost înființat în 2013, de învățătoarea Siminica Boer. Cei 15 copii își dovedesc măiestria și dragostea de a juca la spectacole, festivaluri, concursuri și la televiziuni. Și doamna Boer răspunde la toate invitațiile pe care le primește. Știe că scoaterea copiilor „în lume” înseamnă deschidere spre noi orizonturi, cunoaștere, încurajare, mulțumire și recunoaștere. Și sunt cunoscuți în toată țara, deja. Premiile obținute îi recomandă. Amintim doar Marele Trofeu la Festivalul *Caravana isteților* din 2015, festival la care anul acesta au obținut Premiul I la secțiunea Dans dobrogean. De altfel, la un singur Festival, *Sunt mândru de portul meu*, din 2016, au obținut 3 premii și o mențiune: Premiul I la Dansuri populare dobrogene, Premiul I la descrierea costumului dobrogean autentic, Premiul III și mențiune la Recitări din folclorul dobrogean - Theodor Burada și D. Galavu.

Doamna postează pe Facebook fiecare spectacol al Ansamblului. Să-i cunoască lumea copiilor, de care e tare mândră. Ca și noi!

O carte document

■ Aurelia LĂPUȘAN

Am primit în dar, la redacția revistei *Datina*, un album monografic de mare frumusețe și încărcătură emoțională: "Istroromânii, povestea unei populații străvechi care dispare", autor Costa Roșu, fotografiile fiind semnate de Igor Ungur și Todor Ursu.

Costa Roșu este binecunoscut în țară, fiind de mulți ani vocea românilor de dincolo de graniță. Născut în Banatul Sârbesc, istoricul literar, publicistul, bibliograful și cercetătorul asiduu a adunat în cariera sa profesională peste o mie de articole, 40 de studii și 44 de cărți. Lucrări care construiesc din documente și mărturii lumea celor de aproape de noi, integrându-le cultura și civilizația în marea cultură și civilizație română.

"Despre istroromâni mereu se vorbește ca despre o comunitate etnică care dispare, într-o dispariție perpetuă, lentă, în surdină!, scrie prefațatorul albumului, Nicu Ciobanu. Populație străveche, astăzi

așezată la nord și la sud de munții Ucka Gora, respectiv Monte Maggiore, despre care se vorbește în acest context sumbru al dispariției. Dar, continuă românul prefațator, "atâta vreme cât istroromânii persistă în căutările noastre ei n-au cum să dispară!"

O lungă poveste ilustrată despre vlahii litoralului adriatic, prezentați cu nostalgie la dimensiunea existenței lor multimilenare, vorbitori ai unei limbi române vechi, curate. Numele de vlah folosit încă din evul mediu pentru populațiile romanice în general, și în mod special pentru români, are o circulație

largă, bine implementat în mentalul colectiv, în documentele sârbești, la slavii balcanici.

Costa Roșu pleacă în această lungă călătorie de cunoaștere pe urmele românilor din Croația, Dalmația, Bosnia căutându-i pe cei care mai au ca element unificator limba, obiceiurile, conștiința apartenenței. Pe litoralul adriatic croat vlahii au pătruns la sfârșitul secolului al XV-lea, fiind în general păstori în transhumanță, apoi întemeind așezări, păstrându-și portul și tradițiile.

"Istroromânii au știut dintotdeauna că o comunitate, indiferent cât de mică sau de mare este, poate rezista tuturor vitregiilor timpului prin cultivarea, păstrarea și promovarea valorilor ce-i definesc identitatea", conchide autorul lucrării pe care o putem numi deopotrivă album monografic, reportaj publicistic, studiu de dialectologie modernă, sau unul de pură istorie, oricum i-am caracteriza demersul atât de necesar și incitant. Cele câteva mii de persoane care și astăzi își păstrează identitatea istroromână în diferite așezări de la sudul Dunării fac dovada de sine prin această excepțională carte-document.

BIANCA MARIA BECHISI

OANA CIUPITU